

KULTÚRA

ROČNÍK XVI. – č. 7

DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY

3. APRÍLA 2013

Vydáva FACTUM BONUM, s. r. o. • Šéfredaktor TEODOR KRIŽKA • Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava, Mobil: 0903 846 313 • e-mail: kultura@orangemail.sk • Cena 1,50 €

Rok sv. Cyrila a Metoda Čo a ako budeme oslavovať

Začalo sa už náležité oslavovanie jubilejných rokov v súvislosti s misiou byzantských diplomatov a misionárov Konštantína a Metoda. Katolícka cirkev ich už dávno vyhlásila za svätých a najnovšie aj za spolupátrónov Európy. Ich kresťanská a kultúrna misia zanechala v Moravskej ríši i v slovanskom svete nezmazateľné stopy. Napriek tomu na Slovensku nepoznáme ani jeden významný pamätník, ktorý by Slovákom pripomínal o staroslovenskom liturgickom jazyku a písme. Nemáme dôkladnú historickú štúdiu ani o zmysle ich misie v rámci vtedajších geografických, etnických, politických a kultúrnych podmienok tých stredovekých Slovákov. Iné slovanské národy, aj také, u ktorých je pochybné priame pôsobenie našich svätcov, neraz im preukazujú viac pozornosti a úcty než my, dnešní Slováci. Napríklad v balkánskej Rijeke je mestská knižnica so stálou expozíciou o vývoji chorvátskej hlaholiky ako mladšej vetvy moravskej staroslovenčiny a niektorí chorvátski mníši aj dnes tlačia knihy v chorvátskej hlaholike.

Na prvý pohľad je v tom určitý paradox. Ale nesmieme zabúdať na to, že všetky slovanské národy sa len veľmi neskoro začali vážnym spôsobom zaoberať výskumom svojich dejín. Veď čo

sa týka práve jazyka a kultúry, za začiatok vedeckej slavistiky sa pokladá založenie prvej univerzitnej katedry pre slovanskú filológiu na cisársko-kráľovskej univerzite vo Viedni roku 1849. Vedecký impulz k tomu dali práce českého ex-jezuítu Josefa Dobrovského (1753 -

MILAN S. ĎURICA

1829) v Prahe a hlavne Slovincu Jerneja Bartela Kopitara (1780 - 1844) vo Viedni. U nás to začal až František Sasinek (1830 - 1914). Ale rozhodujúcim faktorom boli národnouvedomovacie hnutia slovanských obyvateľov habsburskej monarchie. Z týchto skromných začiatkov sa slavistická veda začala systematickejšie rozvíjať až po prvej svetovej vojne a všeobecnejší impulz na rozvoj interdisciplinárneho prístupu k otázkam najstarších dejín Slovanov a jednotlivých slovanských národov, ich jazykov a kultúr sa datuje iba do týchto posledných desaťročí po druhej svetovej vojne.

Ďalším momentom na pochopenie tejto u nás Slovákov odlišnej situácie zachovania pamätných realít a vytvorenia podobných inštitúcií,

ako ich majú iné národy, je jednoducho skutočnosť, že aj napríklad na rozdiel od Chorvátov my sme od 11. storočia nedisponovali žiadnou formou vlastnej národnej štátnosti. Lebo na vyhľadávanie písomných aj materiálnych pamätností z obdobia prvého tisícročia po Kristovi, do ktorého sa situujú aj najstaršie dejiny Slovákov, treba disponovať na to náležite pripravenými odborníkmi, akých sme my nemali. Pretože počas takmer celého druhého tisícročia, ak sa našiel nadaný mladý Slováčok, ktorého priťahovala vedecká kariéra, musel splniť prvú a základnú podmienku tým, že si osvojil jazyk a politické záujmy vládnej moci. Počas dlhých storočí, keď Slovensko bolo anonymnou zemepisnou čiastkou Uhorského kráľovstva (Hungaria superior), bola to európska kultúra a veda v latinskom úradnom jazyku, ktorý od konca 18. storočia sa postupne nahrádzoval maďarským jazykom (a názvom Felvidék). A uhorské vlády - ako všetky vlády na svete - podporovali aj vedu, pokiaľ mohla slúžiť ich štátnej myšlienke a ich politickým záujmom. Ani nehovoriac o poslednom krušnom období krutej maďarizácie.

(Pokračovanie na 2. strane)

Keď čítame Zjavenie sv. Jána, máme síce dojem, že poukazuje na konkrétnu dobu, na čas, ktorý raz isto nastane, ale každé pokolenie žije, akoby malo istotu, že sa to jeho netýka, že k takému vyústeniu dejov dôjde, raz isto, ale ešte nie dnes. Ba nájdú sa aj takí, ktorí poukazujú na tajomnosť, komplikovanosť, symbolickosť textu, akoby šlo o dielo hyperbolické, iba o varovanie, nie o popis konkrétneho vyústenia dejín.

Ak sa občas porozhliadnem po blízkom a vzdialenom okolí, mám dokonca pocit, že už ani ten hyperbolický zmysel apokalyptickej symboliky na mnohých neúčinkuje. Veď ako si vysvetliť, že takým revolučným spôsobom

Opekačky

TEODOR KRIŽKA

presadzujú tie najheretickejšie myšlienky Francúzskej revolúcie a všetkého nasledujúceho besnenia, akoby konzervovali tú najľudskejšiu, najkresťanskejšiu, najprírodzenejšiu tradíciu. Osvietené hlavy napr. prichádzajú na jednoduchú myšlienku, že všetky náboženstvá sú vlastne skúsenosťou človeka s hľadaním zmyslu života a odpovedí na ontologické otázky. Že Boha nikto nikdy nevidel, iba ak ako abstrakciu, absolútno, ktoré môže mať nekonečno podôb. Česi v tomto kontexte radi nahrádzajú Boha akýmsi eufemizmom „něco“. V to „něco“ verí predsa každý, aj ateista, ktorý hľadá. Ak teda všetci hľadáme, všetci sme na ceste, všetci sme bratia.

Stačí sa vrátiť k „hypotéze“ Boha.

Odtiaľ je už iba krôčik k bezhraničnej ekuméne nielen medzi kresťanmi navzájom, ale aj medzi kresťanmi a budhistami, židmi, ba dokonca animistami, azda aj ľudožrútmí, veď aj takí ešte existujú kdesi v skanzene povodia Amazonky, ako som nedávno čítal.

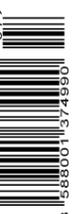
Máme sa všetci radi. Milujeme sa, vraj presne tak, ako nám to v jedenástom prikázaní odkázal Ježiš. Stretávame sa, objímame, tancujeme, spievame, modlíme sa, každý po svojom, navzájom prijímame hala-bala znaky zasvätenia Bohu i démonom. Veď čo, aj démoni sú na ceste, čo na tom, že na ceste do pekiel...

A tak nevdopak človeku skrsne v hlave otázka: Načože to Abrahám, syn výrobcu modiel, opustil rodičovský dom a kvôli čomu poslúchol Bohu, ochotný obetovať mu syna Izáka? Nemohol sa radšej venovať dedičnému remeslu, ktoré v prostredí pohanského modlárstva isto skvelo vynášalo?

Prečo všetci máme splynúť, tolerantne sa usmievať na ľudí, ktorí považujú za svoju prirodzenosť urážať Krista, keď celé dejiny Boh vyčleňoval spomedzi uctievačov falošných modiel najskôr svoj vyvolený národ, aby mu zveril Zasľúbenú zem, kde prišiel na svet Ježiš Kristus, Mesiáš, náš Spasiteľ?

(Pokračovanie na 2. strane)

www.kultura-fb.sk

Rok sv. Cyrila a Metoda Čo a ako budeme oslavovať

(Pokračovanie z 1. strany)

Ešte nikto nepreskúmal všetku bibliografiu uhorskej a neskôr aj maďarskej vedeckej literatúry, aby sa zistilo, akú mali na nej účasť rodení Slováci.

So vznikom Česko-Slovenska roku 1918-1919 sa situácia Slovákov v tomto ohľade zmenila iba formálne. Namiesto maďarských štátnych záujmov veda začala slúžiť vládnej koncepcii jednotného „československého“ národa, v ktorej pre slovenské národné záujmy nebolo miesta. Prvá Slovenská republika trvala v pokoji krátkych necelých šesť rokov. Je pravda, že sa veľmi intenzívne budovala slovenská veda vo všeobecnosti. Z českej Komenského univerzity sa stala Slovenská univerzita, bola založená Slovenská akadémia vied a umení, Slovenská vysoká škola technická, Štátny geologický ústav, Slovenská národná knižnica, Štátny ústav pre slovenskú ľudovú pieseň, Štátny archeologický ústav a ďalšie vedecké inštitúcie. Na insigniách hodnotárov Slovenskej univerzity sa skveli medaily s Cyrilom a Metodom. A nitriansky župan Štefan Haššík inicioval v priestore tohto nášho historicky najstaršieho mesta - na Bielej hore - postavenie veľkej národnej svätyně sv. Cyrila a Metoda. Čas mu dovolil iba realizovať ich pomník na Branči, ktorý vyhotovil Fraňo Gibala. Na šírenie výsledkov vedeckých zistení slovenských odborníkov začali sa zakladáť pri zahraničných univerzitách Lektoráty slovenského jazyka a literatúry, ako napríklad v Ríme a v Neapole.

To všetko však dostalo po roku 1945 zase celkom odlišné zameranie nielen v zmysle československej štátnosti, ale predovšetkým - ako to správne konštatoval košícký archeológ Pavol Machala (1995) - najmä pre archeológiu a historické vedy ideologickým diktátom nanútenú úlohu „dokázať pravdivosť téz historického materializmu“.

Obnovenie slovenskej štátnosti v roku 1993 vzbudzovalo nádej, že sa situácia opäť podstatne zmení k lepšiemu. Ale rytmus nového smerovania slobodnej slovenskej vedy k vytvoreniu účinných nástrojov na hlbšie poznávanie našich najstarších dejín doposiaľ vykazuje skôr sklamanie. Lebo súčasná veda pre svoj normálny rozvoj vyžaduje najmenej dva až trikrát taký objem štátnych dotácií, aký jej doposiaľ pridelovali všetky slovenské vlády.

Ďalšou príčinou tohto nenormálneho stavu je aj objektívna situácia vyplývajúca z toho, že naši najstarší predkovia na Slovensku ani v 9. storočí vo svojom kultúrnom vývoji nedosiahli stupeň gramotnosti, s výnimkou veľmi obmedzeného počtu šľachtických rodov, ktoré mohli vysielat' svojich synov do bavorských kláštorňých škôl. Ved' preto Konštantín a Metod museli im vymyslieť abecedu, písmo. Bolo to veľmi vážne a odovážne podujatie, ale - ako dejinná skutočnosť dokázala - chýbali mu na nás dostatočné životné podmienky. Uvedenie jazyka našich dávnych predkov - staroslovenčiny - do bohoslužieb nebolo totiž také „revolučné“ ako sa to často predstavuje. Cirkev na Východe od nepamäti uznávala celý rad rozličných liturgických jazykov a rešpektovala nielen ich osobitné písomné formy, ale aj rozličné liturgické obrady. Nie je vylúčené, ba skôr pravdepodobné, že aj týmto na kresťanskom východe bežným jazykovým pluralizmom, oproti už zjedno-

cujúcej výlučnej latinčine na západe Európy, byzantský cisár Michal III. mohol mať zámer rozšíriť vplyv svojej ríše až do srdca Európy. A musíme si priznať, že - so značnou podobnosťou s novodobým obnovením našej stredovekej štátnosti - sľubné dielo Cyrila a Metoda podrazil náš vlastný politický činiteľ. Bol to totiž sám kráľ Svätopluk I. Veľký, ktorý pod vplyvom svojho biskupa, švábskeho mnícha Wichinga, dal smrteľný úder úspešne sa rozvíjajúcej národnej cirkevnej organizácii tým, že barbary vyhnal slovenských kňazov a diakonov, ktorých potom Chorváti a Byzancia radostne prijali a umožnili im pokračovať v tom diele. Tento fatálny čin zapríčinil, že sa ovocie prvej slovenskej cirkevnej organizácie zachytilo inde, počnúc Chorvátmi, u ktorých sa takzvaný glagolitizmus v niektorých regiónoch zachoval cez dlhé storočia. Ako to dokázali, to je aj pre nich záhadou. Jeden z mojich najvýnikajúcejších učiteľov a neskôr vzácny priateľ Arturo Cronia sa nad tým pozastavil štúdiou „Enigma glagolitizmu v Dalmácii“, ktorú vydal ešte v roku 1925 v Zadare. Toto dovoľuje Chorvátom honosiť sa trvalou expozíciou, ktorú sme spomenuli.

K našim predkom potom celkom logicky prišla západoeurópska latinizácia, ktorej sa chytili aj zvyšky v roku 955 pri Augsburgu franským kráľom Ottom I. rozdrvené bojovné združenia starých Maďarov, prinútené usadiť sa na pláňach niekdajšej Panónie. Títo však už predtým vyše pol storočia všade tam, kde prenikli ich ázijské koniky, spálili, zničili a spustošili všetko, čo akýmkoľvek spôsobom pripomínalo výtvor kultúry a kresťanstva. Aj toto plienenie môže byť jednou z príčin, že sa u nás nezachovali pamättnosti z obdobia Cyrila a Metoda. Ak sa predsa len niečo zachránilo, mohli to zničiť nespočetné neskoršie plienenia a požiare, ktorými postihli naše hrady, katedrály a kláštory s ich archívmi a knižnicami Tatári, Matúš Čák, husiti, Turci, povstanci, Napoleon a ďalší ťažšie identifikovateľní cudzí aj domáci zlodeji.

Preto my doposiaľ nemáme zachované, prípadne objavené také a tak početné pamättnosti na našu prvú národnú abecedu a cirkevnú i literárnu tvorbu z obdobia, keď u nás pôsobili byzantskí učitelia Konštantín a Metod.

Zúfať si však netreba. Ved' už aj v týchto posledných rokoch sa objavili neočakávané archeologické pamättnosti veľkej výpovednej hodnoty, ako napríklad nedávno verejnosti prístupný „poklad“ z Bojnej, ktorý dokazuje, že už dávno pred Cyrilom a Metodom - na samom začiatku 9. storočia - naši dávni predkovia aspoň do určitej miery poznali kresťanstvo, aj latinské písmo. A všetci vieme, že systematický archeologický výskum slovenských historických lokalít je ešte iba v skromných začiatkoch. Čakajme teda na ďalšie podobné prekvapenia, ktoré určite nebudú chýbať. Ja som presvedčený, že pod nehlbokou vrstvou slovenskej zeme na mnohých miestach čakajú na objavenie až netušené vzácne pamättnosti. Schopných ľudí na to už máme, len finančné prostriedky zatiaľ chýbajú. Ale mali by sa nájsť, ak sa chceme dôstojne predstavovať a zachovať si primerané postavenie v európskom spoločenstve národov a štátov.

MILAN S. ĎURICA

Opekačky

(Pokračovanie z 1. strany)

Čakáme rovnakého Mesiáša, ktorý k židom ešte neprišiel, lebo toho, ktorý prišiel, žiadali ukrižovať, alebo očakávame každý niekoho iného, a teda ten iný ako Kristus, v ktorého druhý príchod veríme, nemôže byť nik okrem Antikrista?

No a tu ma zrejme mnohí prestanú ďalej čítať, alebo zvrastia tvár. Tu sa ich všeobšahla láska skončí a prejavia tú najnetolerantnejšiu tolerantnosť, akej sú plní všetci, ktorí sa hrajú na kresťanských modernistov, teda na kvázi neokonzervatívov. O skrytých či otvorených neznabohoch ani nehovorím.

Ale pohorším aj všetkých kresťanských utilitaristov, nielen transparentných agnostikov, ktorí síce chápu potrebu morálky a kultu čohosi univerzálneho, najlepšie takého theillarddecharadinovského boha s rozplynutou, abstraktnou tvárou, ved' naostatok - spoločnosť potrebuje dajakú autoritu a poriadok. Náboženstvo a viera v Boha Otca, Syna a Svätého Ducha sa im odrazu vidí v globálnej dedine, ako moderne nazývajú našu, havlovsky povedané, „tenkou slupku“ všeobjímajúcej civilizácie, prekážkou.

Začínajú čítať Krista nanovo, očami osvietenými veľduchom onej Slobody z parížskej rebélie, ktorú vedia ako Veľkú francúzsku revolúciu (podobnosť s neskoršou VOSR nie je, prosím pekne, nijako náhodná) úplne ekumenicky zanedbávajú maličkosť - štyri milióny mŕtvych, nehovoriac o stovkách miliónov obetí ostatných revolúcií, akoby to ani neboli dielky spoločnej matky Slobody. Prekáža im naopak Inkvizícia. Prekážajú im krížové výpravy. Prekáža im - čo vlastne im neprekáža z toho, čo konala a nás dvetisíc rokov učila Cirkev?

Ozaj, Cirkev - tú by najradšej videli chudobnú. Nič to, že na druhej strane barikády stoja klany Rockefellerovcov a Rotschildovcov, nehovoriac o klane Baruchovcov, ktorí po stáročia sústredili taký kapitál, že ho svet ani nedokáže odhadnúť, preto ho pre istotu štatistiky ani nikto radšej nezaznamenáva. Mýlim sa, ak mám viac ako pocit, že velebníci chudobnej Cirkvi by radi videli cirkevný majetok v ich rukách...? Čo na tom, že financovali všetky tie revolúcie a vojny, resp. z nich nadobúdali nové zisky? Čo na tom, že tzv. bohatstvo Cirkvi nie je o človeku, ale o úcte človeka k Bohu, a že už Judášovi bolo ľúto mrhania vzácnymi olejmi na oslavu Boha, tak veľmi mal súcit s chudobnými, aby som nešiel až celkom ďaleko, ku starozákonnému Kainovi, ktorý prinášal, ako vieme, obeť nehodnú...

Chudoba neprestane byť chudobou, aj keď celá Cirkev, Vatikán, kardináli, až po posledného vidieckeho kaplána, pomrú hladom. Práve naopak, od úcty k Bohu a dôstojnosti obety sa začína aj pravá úcta k človeku, lebo potreba deliť sa o svoje dobré s núdznými je derivátom viery a lásky. Asketický, striedmy spôsob života nie je vôbec v rozpore s veľkoleposťou a nádherou sakrálnej architektúry, liturgic-

kých predmetov a všetkého, čo vzniká na Božiu slávu, ba som presvedčený, že celkom naopak. Ak sa človek nie je ochotný vzdávať čiastky z dober, ktoré v konečnom dôsledku pochádzajú od Boha a obetovať ich na oslavu Stvoriteľa a Darcu života, na úctu a vďaka Slovu, Ježišovi Kristovi, ktorý bol Ukrižovaný pre naše viny, ak si taký človek myslí, že Cirkev je zbytočná, nebude ochotný vzdávať sa ničoho v prospech nikoho, nieto slabšieho a núdneho.

Aby som to však nenaťahoval, poviem to z mosta doprosta: Ani pápež, ani biskupi, ani kňazi, ani laici nie sme autormi a vlastními Evanjelia. Naopak, stali sme sa veriacimi vďaka Evanjeliu a ono nás povolalo k službe Bohu a ľudstvu v neredukovanej, nieto ešte skazenej podobe.

Celý ten liberálny jasot, že ak sa Cirkev otvorí svetu, do kostolov sa pohmie mládež a Cirkev sa obrodí, je úplne na smiech, ba možno skôr do plaču. Ešte som nevidel olympijského víťaza, ktorý mal benevolentného trénera. Ani si neviem predstaviť, že by sa taký našiel, čo by zverencom tvrdil, že - žiadne strachy, každý rozhodca je pohoďák.

Nedávno som si mimovoľne započul rádio. Znela v ňom hodinová relácia o činnosti istého farského spoločenstva. Zneli patetické slová o turistických úspechoch, o strečkách, o skvelom opekaní slaninky a špekáčikov, skrátka o pohodičke. Ale to predsa robili a robia stovky a tisíce iných organizácií, klubov a záujmových združení, dokonca lepšie! Toto je poslanie Cirkvi? Možno som ozaj nepostrehol, a už od roku 2000 sa svet nekrúti podľa Božích prikázanií a v epoche Vodnára už hlavnou náplňou veriacich nie je nasledovanie Krista. Lebo jeho meno v relácii nepadlo a ak, zaznelo až tak okrajovo, že som ho skrátka prepočul.

Áno, aj Ježiš s apoštolmi stolovali, aj on sa zúčastnil svadby v Káne, aj on povedal, že sobota je pre ľudí, a nie ľudia pre sobotu, ale Evanjelium nie je o turistike, jedení a pití, ešte aj svadba je tam sprítomnená iba preto, lebo na nej Ježiš uskutočnil zázrak.

Skrátka a dobre, v tých časoch sa veľa bude hovoriť o mieri, ale mieru nebude - tak nám to odkazuje Sväté písmo. Kam ľudské oko dohľadne, v mene mieru sa už dokonca preventívne zabíja. Hynú nielen vojaci, ale nevinní ľudia, medzi nimi kresťania. Už som to nedávno písal, iba v minulom roku ich zahynulo stopäť tisíc! Naše svedomie však drieme. Naše svedomie si vystačí so strečkami, turistikou a opekačkami. Naše svedomie drieme preto, lebo slaninka a špekáčiky svojvoľných interpretácií kresťanstva sú isto na trávenie priťažké.

Neviem prečo, ale už mnoho rokov mám tušenie, že Cirkev nezachráni rozmaznaní slobodomyselní tárari, ktorí by radi sedeli na dvoch stoličkách a legitimovali si službu dvom pánom, Bohu i mamone, ale ľudia, ktorí uverili v spásnosnú silu kríža, ochotní niesť ťarchu Evanjelia nie vďaka, no napriek svetu, pripravení pripodobniť sa Kristovi až na smrť.

TEODOR KRÍŽKA

Od 11. februára 2013 do zvolenia nového pápeža (13. marca 2013)

všetky oznamovacie prostriedky venovali bezprecedentnú pozornosť nielen pápežskej voľbe, ale aj mnohým faktom a zaujímavostiam súvisiacim s voľbou. Človek až oči otváral, koľko známych a menej známych osobností sa v denníkoch, v rozhlase, na televízii odborne vyjadrovalo k historickým udalostiam, ktorých sme boli svedkami. Je to celkom pochopiteľné; udalosti si túto pozornosť naozaj zaslúžili a médiá sa úmerne usilovali uspokojiť záujem svojich klientov. Vari nikdy v minulosti nebolo v Ríme toľko slovenských novinárov a ktorí z hodiny na hodinu posielali nové správy a komentáre, o tom, čo sa v Ríme dialo. Bola to naozaj inflácia informácií, aká je možná len v 21. storočí, ktoré umožňuje mediálnu komunikáciu v takom rozsahu a s takou rýchlosťou, o akej sa nám pred polstoročím ani len nesnilo.

Ale ako pri každej inflácii, aj tu dominovala kvantita na úkor kvality. Skutoční znalcovia dejín pápežstva, cirkevných dejín a ekleziológie len zriedka dostávali patričný priestor, aby sa mohli k udalostiam vyjadriť. Omnoho početnejší boli komentátori a informátori, akých na Západe označujú výrazom „instant experts“, t.j. pseudo-odborníci, ktorých znalosti boli povrchné. Niekedy mal človek zdanie, že svoje „odborné vedomosti“ získali rýchlokurzom na univerzite Google. Keď nehovorili o triviálnostiach (napríklad, že pápež si obúva červené topánky), alebo keď neopakovali výroky svojich zahraničných kolegov, hovorili veľa, ale povedali málo. Ich nepripravenosť sa očividno prejavila hlavne pri preberaní informácií z cudzích zdrojov. Nevedeli rozlišovať plevy od zrna, podstatné od triviálneho, faľošné od pravdivého. Ani taká autoritatívna mediálna organizácia ako TK KBS sa nevyhla nesprávnym informáciám, ktoré vznikli ani nie tak z nevedomosti, ako z nepozornosti. Na svojej stránke Konkláve 2013 z 11. marca uvádzajú prehľadnú štatistiku o voličoch-kardináloch, kde informujú: „Viac než polovica voličov sú Európania - starý kontinent zastupuje 60 nositeľov purpuru. Nasleduje Latinská Amerika s 19 kardinálmi, Severná Amerika so 14 zástupcami, Afrika s 11 voličmi a Ázia s desiatkou kardinálov. Jediný volič geograficky reprezentuje Oceániu - je to Austráľčan kardinál George Pell. Medzi 115 voličmi je 18 kardinálov rehoľníkov - najviac sú zastúpení saleziáni a františkánska rodina (po 4). Ostatné spoločnosti zasväteného a apoštolského života majú po jednom zástupcovi.“ Všetko správne, okrem poslednej vety. Ale aby informácia bola presná a úplná, malo v nej byť, že rehoľa dominikánov má medzi kardinálmi nie jedného, ale dvoch zástupcov. Najmä keď ide o také dôležité postavy ako kardinál Schoenborn v blízkej Viedni a kardinál Duka v neďalekej Prahe.

Mnohí komentátori poukazovali na dlhé konkláve v minulosti a pomerne krátke v posledných dvoch storočiach. Ako rekordne dlhé sa spomína konkláve, ktoré zvolilo Gregora X. v roku 1271 a ktoré trvanie sa udávalo raz 32 mesiacov, inokedy 33, alebo „viac než dva roky“. (V skutočnosti konkláve trvalo od

novembra 1268 do 1. septembra 1271, dohromady 1006 dní, čiže, dva roky, deväť mesiacov a šesť dní). Oproti tomu sa stavia novodobé krátke konkláve v roku 1939, v ktorom bol kardinál Pacelli zvolený za pápeža v treťom kole. Nuž, keď ide o „rekord“, v minulosti sa konalo nielen najdlhšie, ale aj najkratšie konkláve. Bolo to v roku 1503, keď kardinál della Rovere (potom pápež Július II.) bol zvolený už v prvom kole. (Tohto výsledku dosiahol tak, že podplatil dve tretiny kardinálov a pápežský úrad si vlastne kúpil).

Pokiaľ ide o krátke konkláve v roku 1939, tu tiež treba dodať, že mohlo byť ešte kratšie než sa oficiálne uvádza. Kardinál Pacelliho dosiahol presne dve tretiny hlasov už v druhom kole. Po sčítaní sa malo ešte overiť, či zvolený kardinál nehlasoval sám na seba. Tu kardinál Pacelli žiadal, aby sa radšej konalo tretie kolo, pri ktorom bol zvolený presvedčivou nad-dvojtretinovou väčšinou. Po tomto konkláve došlo k malej zmene hlasovacieho poriadku. K zvoleniu sa vyžadovali sa dve tretiny plus jeden hlas a prestalo sa overovať, či zvolený kardinál hlasoval na seba, alebo nie.

Celá brožúrka by sa dala napísať o podobných omyloch a nepresnostiach, ktoré v médiach objavovali. Poukážem však len na tri najčastejšie nesprávne a chybné tvrdenia:

REZIGNÁCIE PÁPEŽOV.

Oznámenie Benedikta XVI., že opúšťa stolicu sv. Petra vyvolalo vzrušenie a údiv na celom svete. Ide o skutočne o zriedkavú, ale nie o bezprecedentnú udalosť. Komentátori a novinári hneď začali vyhrabávať spod prachu zabudnutia predošlé prípady abdikácie. Spočiatku sa spomínali iba dva prípady: Celestín V. a Gregor XII. Neskôr však ich počet vzrastal, lebo sa k nemu začali pridávať aj mená pápežov, ktorí boli zosadení, prinútení odstúpiť, alebo nad odstúpením iba uvažovali, takže v niektorých prípadoch listina obsahovala až 10-12 mien.

Tak, napríklad, Tlačová kancelária KBS (TK KBS) zverejnila na svojej internetovej stránke mená 9 pápežov, ktorí sa vzdali svojho veľpastierskeho úradu pred Benediktom XVI.: Poncián, Silverius, Martin I., Ján XII., Benedikt V., Ján XVIII., Benedikt IX., Celestín V. a Gregor XII. Z uvedených mien sedem nespĺňa kritérium dobrovoľného odstúpenia. Je však zaujímavé, že medzi nimi sa nenachádza meno Klementa I., ktorý tam oprávnené patrí. Okrem toho, v prípade Benedikta IX. nielen že sa v zozname nesprávne uvádza obdobie jeho pontifikátu, ale nesprávne je aj meno nástupcu po jeho 2. pontifikáte. Nebol ním Gregor V., ale Gregor VI. (Benedikt IX. je totiž známy aj tým, že obsadil pápežský trón trikrát. Po prvýkrát v roku 1032, keď mal 20 - niektorí historici sa domnievajú, že iba 18 - rokov. Je to jeden z tých nehodných nástupcov sv. Petra, o ktorom sv. Peter Damián povedal, že bol „diablom z pekla, oblečený do kňazského rúcha“).

Keď kritériom rezignácie je dobrovoľné odstúpenie, ako ho vymedzujú okolnosti uvedené v kódexe kanonického práva, tak potom v 2000-ročnej histórii pápežstva sú takými iba štyri prípady: Klement I., Celestín V., Gregor XII. a Benedikt XVI.

Klement I. bol v roku 98, počas

prenasledovania kresťanstva cisárom Trajanom, poslaný do vyhnanstva. Bolo zrejme, že ako väzeň v kameňolome nemôže riadiť cirkev. A tak s jeho súhlasom si rímska cirkev zvolila nového arcipastiera, ktorým sa stal Evarist (97 - 105).

Celestín V. v roku 1294, pol roka po zvolení presvedčil sám seba, že nie je schopný zodpovedne riadiť zložitú a náročnú záležitosť Cirkvi a rozhodol sa, že odstúpi. Jeho prípad bol podnetom, aby do kanonického

práva dostala vložka o možnosti dobrovoľného odstúpenia. Tu je na mieste spomenúť, že stredoveké kresťanstvo prijalo jeho rozhodnutie so zmiešanými názormi. Kým oficiálna Cirkev ho kanonizovala a uctieva ho ako svätca, Dante Alighieri v svojej Božskej komédii ho umiestnil do pekla, lebo jeho zrieknutie sa úradu pokladal za čin zbabelosti (il gran refuto). (Dante opisuje stretnutie s Celestínom v treťom speve Pekla, kde ho videl medzi tými, čo trpia za svoju zbabelosť: „Keď som pár krokov spoznal z tejto perepúte, / i toho tieň som uzrel v mraveništi, / čo za vinu má veľké odrieknutie.“ - preklad V. Turčányho.)

Tretí pápež, ktorý sa dobrovoľne zriekol úradu, bol Gregor XII. v roku 1415. Jeho zrieknutie bolo veľkorysým ústretyvom gestom, ktoré malo vyvíesť Cirkev z hlbokéj morálnej krízy zapríčinenej tzv. Veľkým západným rozkolom.

No a štvrtým je náš Benedikt XVI., dôvody ktorého sú dobre známe.

KTO VSTUPUJE DO KONKLÁVE AKO PAPABILE, VYCHÁDZA Z NEHO AKO KARDINÁL

Táto veta v mnohých variantoch sa objavovala takmer v každom príspevku a rozhovore a mala naznačovať, že kardinál, ktorému sa pred konkláve dostáva príliš veľa pozornosti a ktorý podľa verejnej mienky je najviac papabile, t.j. najširší pre tento vysoký úrad, nebýva zvolený za pápeža. V skutočnosti to však vždy nevyjde. Napríklad v roku 1939 sa všeobecne očakávalo, že nástupcom Pia XI. sa stane jeho štátny sekretár Eugenio Pacelli a tak sa aj stalo. Bol zvolený už v druhom skrutíniu tesne dvomi tretinami hlasov, a potom však na jeho žiadosť sa voľba ešte opakovala, aby sa pre-

svedčivo potvrdil jeho výber. Podobne v roku 1963 bol zvolený za pápeža Giovanni B. Montini, ktorého meno sa najčastejšie objavovalo na listine tzv. papabile. (Je málo známa skutočnosť, že Montini bol navrhnutý na pápeža už aj v predošlom konkláve v roku 1958, hoci

vtedy ešte nebol kardinálom!). Podobne v roku 1978 najčastejšie spomínaný ako papabile kardinál Albino Luciani, ktorý bol zvolený vo štvrtom skrutíniu.

Na druhej strane prekvapením bolo zvolenie Jána XXIII. v r. 1958, alebo Jána Pavla II. v roku 1978 a čiastočne aj posledná voľba Františka I. Ale ani tu nešlo o úplné prekvapenie, pretože napríklad aj Karol Wojtyła bol spomínaný ako papabile v španielskom týždenníku Blanco y Negro a Jorge Mario Bergoglio sa tiež nachádzal na listine viacerých prognostikov.

Inými slovami: kardinál, ktorý vstupuje do konkláve ako papabile, častejšie ako nie aj vychádza z konkláve ako pápež.

PRÍSNE A POVINNÉ MLČANIE O VŠETKOM,

ČO SA V KONKLÁVE DEJE

Často sme počuli a čítali, že udalosti, ktoré sa odohrávajú po tom, čo odznelo Extra omnes a zavrela sa brána, ktorá má úplne odlúčiť kardinálov od vonkajšieho sveta, sú verejnosti neprístupné. Predstavujú prísne tajomstvo, za porušenie ktorého hrozí trest exkomunikácie. Na televízie sme videli zábery, ako nielen kardináli, ale aj zriadenci, kuchárky, upratovačky a každý, kto má s priebehom voľby niečo do činenia, sa prisahou zaväzuje, že nič neprezradí o tom, čo sa v konkláve deje. Niekedy sa však človeku zdá, že tento záväzok mlčanlivosti sa častejšie porušuje, než dodržiava.

Mnohi kardináli si sľub mlčanlivosti vysvetľujú príliš svojvoľne, iní sa pozabudnú a v uvoľnenom rozhovore často spomenú veci, o ktorých by mali mlčať, alebo sa stáva, že kardinál si udalosti zapísal do denníka, ktorý sa vo vhodnom (obyčajne po smrti dotyčného kardinála) tajomne „nájde“ a sprístupní verejnosti. Tak, napríklad v roku 1963 sa

objavili tri zdroje informácií a tajnom hlasovaní v konkláve: londýnsky katolícky týždenník The Tablet uverejňoval na tri pokračovania záznamy z denníka viedenského kardinála-arcibiskupa Friedricha Gustava Pifflla („The Conclave of Benedict XV and Pius XI“), kde je podrobné

z a z n a m e n a n ý priebeh konkláve v roku 1922 od prvého skrutínia až po posledné. Časopis L'Avvenire d'Italia v júni 1963 uverejnil denníkový záznam „Il Conclave

del 1903 nel diario segreto del Cardinal Svampa“.

A do tretice vo francúzskom magazine La Revue Nouvelle (č. 38/1963, s. 46-52) sa objavil článok talianskeho kardinála Pietra La Fontaina „Cose Vaticane: L'odierno Concistoro e gli ultimi Conclavi.“

A tak o konkláve, ktoré nám v roku 1922 dalo Pia XI., a ktoré bolo za posledných 150 rokov najdlhšie, sa dozvedáme, že po prvom kole sa vynorilo niekoľko možných kandidátov: Merry del Val (dostal 12 hlasov v prvom skrutíniu), Maffi (10 hlasov), Gasparri (8 hlasov), Ratti (5 hlasov), La Fontaine (4 hlasy), Van Rossum (4 hlasy). V nasledujúcich kolách sa hlasy konsolidovali okolo Gasparriho (v ďalších kolách hlasovania dostal 10, 11, 13, 21, 24, 24, 29, 16, 2, 1, 0, 0 hlasov) a La Fontaina (4, 9, 2, 17, 13, 22, 21, 18, 8, 23, 22, 18, 9), a až ku koncu sa hlasy kardinálov preniesli na Rattiho (5, 5, 6, 5, 5, 4, 4, 5, 11, 14, 24, 27, 30, 42). Na konkláve bolo prítomných 53 kardinálov, takže dvojtretinová väčšina potrebná na zvolenie predpokladala najmenej 36 hlasov. Spočiatku počet hlasov viedli Merry del Val a Gasparri. V šiestom kole voliči na Merry del Val začali hlasovať na La Fontaina, takže v nasledujúcich troch kolách ako potenciálni víťazi sa javia Gasparri a La Fontaine. Po desiatom kole Gasparriho voliči prešli na stranu Rattiho, ktorý v nasledujúcich štyroch kolách pritiahne aj hlasy ďalších voličov (tzv. lavínový efekt), V 14. kole Ratti získava potrebnú dvojtretinovú väčšinu.

O konkláve, v ktorom bol zvolený Ján Pavol I., je - okrem iného - známe, že kardinál Albino Luciani dostal v prvom skrutíniu 23 hlasov, v druhom 53, v treťom 72 a vo štvrtom 102, čo bolo viac než dve tretiny a teda bol zvolený za pápeža.

Pokiaľ ide o predposledné konkláve (v roku 2005), aj tu už dávno prestalo byť tajomstvom, že od prvého kola súperom kardinála Ratzingera bol kardinál Bergoglio. Ale k Ratzingerovi sa postupne priklonilo viac voličov: v prvom skrutíniu dostal 47 hlasov, v druhom 65, v treťom 84, čo stačilo na zvolenie. (Bergoglio dostal v treťom skrutíniu 40 hlasov).

O poslednom konkláve toho vieme zatiaľ iba málo, ale je len otázkou času, kým z prerieknutí, spontánnych výrokov, z nepriamych náznakov, alebo zo zdrojov ako Vatikánskeho úradu dozvie dost podrobností, aby sa dal zrekonštruovať reálny priebeh celej voľby. Už sa to aj začalo a ako prvý pozabudol sa sám pápež, keď len pred pár dňami (15. marca 2013) prezradil, čo sa dialo v Sixtínskej kaplnke, keď sa spočítavali hlasy posledného skrutínia. Na svojom prvom stretnutí s novinármi povedal:

„Počas voľby sedel pri mne brazílsky emeritný arcibiskup zo San Paolo a bývalý prefekt Kongregácie pre klerus kardinál Claudio Hummes. Môj dobrý priateľ, milý priateľ! Povzbudzoval ma, keď sa udalosti začali bližšie ku kritickému bodu. Potom, keď už hlasy dosiahli dvojtretinovú väčšinu, začal obvyklý potlesk, pretože bol zvolený pápež. Vtedy ma objal a povedal mi: „Nezabudni na chudobných!“ Toto slovo mi vstúpilo sem, do hlavy: chudobní, chudobní. V tejto súvislosti s chudobnými som si hneď spomenul na Františka Assiského. Prišli mi na um vojny. Medzitým skrutíniom pokračovalo, až kým neboli spočítané všetky hlasy, zatiaľ čo ja som myslel na sv. Františka, ktorý bol mužom pokoja. Takto sa v mojom srdci zrodilo toto meno: František za Assisi, muž chudoby a pokoja, muž, ktorý miluje a chráni stvorenie, práve v čase, keď my sami nemáme k Božej prírode veľmi dobrý vzťah, no nie? To je svätec, chudobný pre Krista, ktorý nám dá toho ducha pokoja... Ach, ako by som si želal mať Cirkev chudobnú a pre chudobných! Potom ostatní (kardináli) sa pokúšali robiť trochu akoby nátlak. Vraj: „Mal by si si zvoliť meno Hadrián, pretože Hadrián VI. bol reformátorom a my potrebujeme reformy...“. Iný mi zas hovoril: „Nie, nie; mal by si sa volať Klement, Klement XV. Pýtam sa ho: „A prečo tak?“ „Aby si sa odplatil Klementovi XIV., ktorý zrušil Spoločnosť Ježišovu!“

A závoj tajomstva sa odhaľuje ďalej: Kardinál Sean Brady v Írskom kolégiu v Ríme rozprával zhromaždeným žurnalistom, ako uprene všetci kardináli v Sixtínskej kaplnke počúvali, keď sa sratúvali mená v piatom skrutíniu. A keď - ešte pred skončením sčítania - počet hlasov na meno kardinála Bergolia dosiahol magické číslo 77, (t. j. dve tretiny + 1), kaplnkou zaznel nadsený potlesk. Americký vatikanológ John Allen k tomu dodáva, že v rozhodnom skrutíniu hlasovalo na Bergolia 90 zo 115 kardinálov.

A to sme len šesť dní po konkláve! (Tieto riadky píšem 19. marca 2013).

Zdá sa, že má pravdu anonymný taliansky žurnalista, ktorý sa v týchto dňoch vyslovil, že o rok budeme vedieť o konkláve skoro toľko, ako keby sme ho pozorovali v priamom prenose

Po stiahnutí Juraja Kalinu z nominácie na predsedu správnej rady ÚPN na internetovej stránke SME sa objavilo video, v ktorom investigatívna novinárka M. Todová dotieravým až arogantným spôsobom kládla poslancom Smeru otázky typu: „aký bol vojnový slovenský štát, povedzte mi čo dobrého a zlého urobil prezident Tiso“ a podobne, ako keby to bol dôvod stiahnutia nominácie Kalinu. V Pravde z 27. 2. 2013 zase novinár Vladimíra Jančura sa pokúša na základe vytrhnutých častí zo správy V. Radakoviča Benešovi v roku 1943, v ktorej je zmienka o krátkodobom nedostatku bravčového a teľacieho mäsa v Bratislave, spochybniť úspech prvej Slovenskej republiky. Naviac osočuje arcibiskupa Mons. J. Sokola a ľživo cituje jeho výrok v rozhovore pre STV. Na názory týchto novinárov, ktorí radi priložia polienko ľži a poloprávd o tomto úseku našich dejín, si dovoľm zareagovať. Kto hovorí napríklad o dostatku potravín, musí si uvedomiť, že vtedy strava pozostávala nielen z mäsa, ale hlavne zo slovenských produktov - zemiakov, strukovín, mlieka, vajec, hydiny, králikov a pod., ktorých bol dostatok. Bravčového mäsa bolo hlavne počas zabíjaciek. Ľudia na dedinách boli sebestační a zásobovali občanov miest, vrátane Bratislavčanov. U väčšiny ľudí vládla skromnosť, deti nosili obnosené oblečenie po súrodencoch, čo mamy ušili, uštrikovali, alebo čo dostali od rodiny. Dospelí mali oblečenie na dlhé roky. Áno, nechodili po dovolenkách, nemali motorky, autá, ale boli spokojní, čo bolo najdôležitejšie. Boli aj vtedy ľudia chudobnejší a bohatší, pracovitejší i lenivejší, ale celkove sa dalo slušne vyžiť, ak to žitveľ rodiny neprepil, neprekartoval. Boli i žobráci, ktorí nemali šťastie v živote, ale ľudia boli k nim štedrý. Preto aj výrok Mons. Sokola, že ľudia, „ktorí z Maďarska prišli sem“ na Slovensko hovorili o blahobyte a o ich rodine „nič nám nechýbalo“, treba chápať v tomto kontexte. To pán redaktor nie je nostalgia, to sú fakty. Naše Slovensko bolo podrobené mnohým ťažkým skúškam a vtedajší politici, ktorí pracovali a obetovali sa pre dobro národa to mali veľmi ťažké. Pre priblíženie sa k pravde, uvediem niekoľko citátov hodnotenia prvej Slovenskej republiky a jej prezidenta.

DR. GUSTÁV HUSÁK NAPÍŠAL:
5. február 1945 - Správa dr. G. Husáka o prípravách, priebehu a výsledkoch Slovenského národného povstania, určená pre moskovské vedenie KSČ.

Medzinárodne hodne pomohlo slovenskému štátu uznanie od SSSR. Vtedy bol tento štát najstabilizovanejší. Až do vojny s SSSR, menovite v dobe úspechov Nemecka na západe a Balkáne, keď Slovensko malo v hospodárskom zmysle charakter neutrálneho štátu, t. j. obchodovalo, nebojovalo, pracovalo, bol tu značný hospodársky rozmach, slušná životná úroveň, alebo ako hovoria ľudáci propagandisti, jediné Slovensko bolo v strednej Európe ostrovom kľudu, poriadku, blahobytu, ak ovšem nepozerala na malé vady na kráse, ako štrajky v Handlovej, Žiline, koncentrák, a väzenie a pod. ...

Priemysel sa veľmi zveľadil, a to ako kvantitatívne, tak i kvalitatívne.

Vzrástli veľké nové podniky /Baťa, Svít, chemické podniky, Dynamit-Nobel a mnoho iných/, iné sa podstatne rozšírili, menovite zbrojársky v Dubnici a Považskej Bystrici. Prevažná väčšina podnikov sa vybavila novým strojovým zariadením, moderným a veľkej konkurencie schopným. Za dva roky boli do starých podnikov na vybavenie investované dve miliardy Ks. Priemysel ak nebude zničený bude hrať značne vyššiu úlohu na Slovensku ako pred r. 1938. ...

Životné a zásobovacie pomery na Slovensku boli najlepšie z okoli-

školsťvo, zdravotníctvo, kultúra a to napriek tomu, že bola vojna, keď sa Slovensko muselo zapojiť do vojny, znášať výdavky a poslať tisíce robotníkov na práce a tony potravín do Nemecka. Napriek tomu zostalo na claeringovom účte s Nemeckom niekoľko miliárd Sk v prospech Slovenska.

Súdny znalec český univerzitný profesor Dr. Alois Matura v svojom posudku z roku 1946 vysoko hodnotil úspechy 1. Slovenskej republiky a v jeho závere uviedol: „Slovensko dosiahlo hospodárske polozenie päť-

existoval prísny predpis, že dôstojník vo vyšetrovacej väzbe musí mať posteľ s matracmi, celú upratuje a posluhuje mu chodbár, má právo dať si donášať stravu z dôstojníckej jedálne alebo z reštaurácie, môže si denne kúpiť liter piva alebo pol litra vína atď.“ (s. 113) Treba zdôrazniť, že počas Slovenskej republiky nebola vykonaná ani jedna poprava, lebo prezident by ju nepodpísal. Za komunistického režimu bolo na Slovensku viac ako 71 tisíc politických väzňov a z toho stovky umučených a popravených. Porovnávajme!

ako dekan sa vzorne staral o veriacich, ku ktorým každý týždeň prichádzal. Podporoval všeobecný rozvoj Slovenska a na zodpovedné miesta menoval odborníkov.

ŽIDOVSKÁ OTÁZKA.

Za autonómnej vlády v ČSR, ktorej bol predsedom, sa po Viedenskej arbitráži podvodným spôsobom uskutočnil tzv. posun niekoľkých občanov židovského pôvodu na maďarské územie, čo niektorí historici pripisujú Dr. Tisovi. Je to nepravda, o čom svedčia dokumenty uverejnené v knihe E. Nižňanského Holocaust na Slovensku (2001). List okresným úradom na tzv. posun podvodom napísal na Policajnom riaditeľstve 4. 11. 1939 Adolf Eichmann za spolupráce radikála Dr. J. Falátha, keď klamali, že majú poverenie. O niekoľko hodín bol však o tom J. Tiso informovaný a hneď vyslal na Policajné riaditeľstvo svojich ľudí, ktorí nariadenie ihneď zrušili a novým nariadením zo 7. 11. 1939 všetci odsunutí sa mohli vrátiť domov. Tiso nariadil vyšetrovanie a keď sa neskôr zistilo, že Faláth Židov okrádal, bol uväznený v Ilave. Na Obersturmbannführera SS Adolfa Eichmanna, ktorý bol vtedy vedúcim Centrálneho pre židovské vystaňovalectvo vo Viedni, úrady nemali dosah.

Žiaľ, aj počas prvej Slovenskej republiky sa udiali veci, s ktorými nemožno súhlasiť a ktoré treba odsúdiť, čo urobil aj Dr. Tiso. Ide o riešenie židovskej otázky o ktorej uvažovali už mnohí národní buditeľia, keď proti ťžere, korupcii, zneužívanej odkázanosti atď. zakladali rôzne potravinové a úverové družstvá. Aj vtedy bola korupcia, neplatili sa poctivo dane, zneužívala sa zaostalosť obyvateľstva a podobne. V židovských rukách bolo asi 43 % národného majetku a snaha bola, aby sa spravodlivý podiel odkúpením dostal postupne do slovenských rúk. Na začiatku štátnej samostatnosti Dr. Tiso povedal: „Vláda vybaví túto otázku spôsobom, aby netrpel ani náš verejný záujem, ale ani právo a spravodlivosť.“ Na adresu radikálov povedal „nech si nikto nenárokuje, aby túto otázku sám vybavoval“ Prišiel však nemecký nátlak a celá otázka sa stále viac radikalizovala, čomu sa nedalo čeliť. Prvým vládnym opatreniam, ktoré obmedzovali občanov židovského pôvodu, sa Nemci vysmiali. Po salzburskom diktáte v júli 1940, keď Nemci nanútili prezidentovi Dr. V. Tuku na post predsedu vlády, začala sa radikalizácia pomocou jeho tzv. vládných nariadení. Za účasti najexponovanejších nemeckých zákonodarcov bol prijatý na rasovom princípe tzv. židovský kódex 198/41 Sl. z. o právnom postavení židov, ktorý kopíroval Norimberské zákony. Tiso ho odmietol podpísať a vyšiel len ako vládne nariadenie. Na základe tajného rokovania Tuku s Ribbentropom a Himmlerom vo fűhrerovom hlavnom stane 23. októbra 1941 a následnej dohody s Nemcami sa uskutočnili v roku 1942 deportácie. Nemci požadovali na práce 20 tisíc mladých práceschopných mužov. Slovenskí predstavitelia nedokázali tejto žiadosti vyhovieť a preto Izidor Koso navrhol poslať do Nemecka rovnaký počet Židov. Nebolo na tom nič zvláštne, keď tam pracovalo už vyše 120 tisíc robotníkov. Deportácie však pokračovali a vtedy začali

STANISLAV MÁJEK

Priblížme sa k pravde o prvej Slovenskej republike.

tých štátov, oveľa lepšie ako v Nemecku, Maďarsku, Bulharsku, nehovoriac ani o zemiach okupovaných. Slovenská koruna mala pevný kurz a do poslednej chvíľe /i za povstania/ dôveru obyvateľstva.

Fakt je ten, že vyrástol veľký káder ľudí zapracovaných v peňažných, menových, priemyselných, zásobovacích a pod. otázkach, v problémoch štátnych financií, ako aj vysokej štátnej byrokracie. Káder inteligencie sa neobyčajne rozšíril, takže dnes je na Slovensku dostatok ľudí pre všetky obory verejnej a hospodárskej agendy, keď ovšem neberiem do úvahy ich politickú kompromitovanosť.“ (Vilém Prečan: SNP - Dokumenty, s. 948, 949, Bratislava, 1965.)

Účastník Povstania generálporučík Ing. Ján Husák v. v. na otázku: „Mali ste 15 rokov, keď vznikla Slovenská republika. Zmenil sa v niečom váš život?“ odpovedal: „Mal som zamestnanie, takže sa nám žilo lepšie. Pracoval som na výstavbe trate Zbely - Zlaté Moravce. Taktiež som si privyrábal pri regulácii potoka. Slovenský štát sa o nás nestaral, ale dal nám robotu. Pre našu rodinu to bolo v tom čase rozhodujúce.“ (Teleplus 22.8.2009)

Takže ľudia mali prácu, bol dostatok potravín, budoval sa priemysel, veľký úspech zaznamenalo

krát výhodnejšie, než majú české zeme. ... Možno povedať, že slovenské hospodárstvo počas vojny ušetrilo pre finančné hospodárstvo cca tri miliardy päťsto miliónov Kčs.“ (G. Medrický, Minister spomína, s. 344; Tnúd Zaťko)

Preto Dr. J. Tiso oprávnene v svojej obhajovacej reči pred NS o svojej politike povedal: „Táto politika ale mala najväčší úspech práve v tom, že vyviedla národ z pocitu menejcennosti, pomohla priniesť dôkaz sebestačnosti mravnej i hospodárskej. Preto historický význam štátnej samostatnosti tkvie v tomto. A nech súdi budúcnosť šesťročnú štátnu samostatnosť akokoľvek, túto skutočnosť nemožno nijako vytrieť zo života národa a z jeho povedomia.“

Uvedených úspechov si boli vedomí politici aj pri vzniku druhej Slovenskej republiky.

Je pravdou, že aj za 1. Slovenskej republiky boli väznice, v ktorých bolo prevažne krátkodobé preventívne aj niekoľko desiatok politických väzňov, alebo pre rôzne delikty. Bol tam napr. aj radikál Dr. J. Faláth (Eichmannov komplic zo 4. nov. 1939), V. Široký i Tisov žalobca A. Rašla, ktorý v knihe Civilista v armáde (1967) napísal o svojom uväznení v r. 1940 ako o kamarátskom krimináli, lebo „vtedy ešte

NIEKTORÉ POSTOJE

A ZÁSLUHY DR. JOZEFA TISU.

Bol proti nemeckému národnému socializmu a proti radikálom. V knihe Viléma Prečana Dokumenty SNP (1965) je napr. hlásenie nemeckého poradcu HG V. Nagelera, ktorý píše do Berlína: „Tisovo stanovisko k Salzburskej dohode vyplýva z jeho výroku: „salzburskú úpravu som prijal so zaťatými zubami. Bola mu vraj nanútená. Pred Machom, ktorý podal v decembri 1942 demisiu sa vyslovil: Poznáte moje stanovisko, nanútili mi vás. Preto je lepšie, keď podáte demisiu na tom mieste, ktoré vás ustanovilo.“ A ďalej: „Nepotrebujeme nijaký národný socializmus, my máme svoje vlastné vzory.“... „nepracujeme v službách Nemcov, cudzincov, ale slúžime len vlastnému národu.“

Nemožno nespomenúť jeho zásluhy o rozvoj Slovenska. Už ako minister zdravotníctva za prvej ČSR dal napríklad vybudovať liečebné kúpele vo Vyšných Hájoch, zrekonštruovať kúpele Sliach. Z Bánoviec n/B pomohol urobiť priemyselné a kultúrne mesto, keď postavil Učiteľskú akadémiu, meštiansku školu, ľudovú školu, založil Životnostenský úverný ústav pre chudobnejších remeselníkov, dal postaviť krásnu sochu Ľudovíta Štúra,

Výstrižok z dobovej tlače so správou o poprave prezidenta Jozefa Tisa

akcie členov vlády, prezidenta, cirkevnej hierarchie, Židov i občanov proti deportáciám. Píšu o tom napr. Dr. Gejza Medrický v knihe Minister spomína (1991) a Dr. Peter Zaťko Národohospodár Peter Zaťko spomína (1993). Prvý transport odišiel 25. marca 1942. V máji bol prijatý zákon 68/1942 Sl. z. o vysťahovaní židov, ktorý vypracovali Zaťkovi právnici. Legalizoval síce vysťahovanie Židov, ale keďže vyvezeným sa už nedalo pomôcť, dali tam § 255, podľa ktorého prezident mohol udeľovať výnimky a ministri hospodárske výnimky, tzv. biele legitimácie. A ako mnohí potvrdili, tie udeľoval štedro, čím bolo chránených 20 až 30 tisíc občanov židovského pôvodu. Držal ochrannú ruku nad kláštormi, sirotinami a ďalšími inštitúciami, kde sa ukrývali deti i celé rodiny, o čom píše predsedníčka Slovenskej organizácie Spravodliví medzi národmi Dr. Anna Kucharová - Bandžáková v knižke Spomínam, keď zhasli hviezdy (2003).

Z dnešného pohľadu by mohol niekto zazlievať Dr. Tisovi, že veľmi dôveroval Nemcom, ktorí tvrdili, že sa so Židmi zaobchádza dobre. To, že ich vraždia však neverili ani sami Židia a na západe také správy považovali za propagandu a zakázali ich uverejňovať. Keď ale Nemci nedovolili vyslať delegáciu navštíviť vyvezených Židov, vláda na vonkajší tlak Vatikánu, hierarchie, prezidenta, ministrov, verejnosti i Židov deportácie najprv spomalila a v októbri 1942 definitívne zastavila. Vyvezených bolo asi 57 tisíc osôb. Napriek protestom vlády a prezidenta nemecké bezpečnostné orgány - Gestapo a SD vyviezli po potlačení Povstania asi 12 300 osôb.

Tiso chcel už po salzburskom diktáte odstúpiť, ale zostal v úrade na prosby svojich priateľov, ale aj židovských rabínov, ktorí mu odkazovali, aby neodstúpil, lebo len dovedy budú chránení. Keby bol odstúpil deportácie by pokračovali a Slovensko by bolo „judenfrei“, ako si želali Nemci. Podobne prosili Židia ministra Siváka, ktorý dostal vyznamenanie od Yad Vashem Spravodlivý medzi národmi, aby nepodal demisiu.

Napriek tomu, že retribučný súd konštatoval, že „obžalovaný Dr. Medrický svojou odporovačnou politikou a hospodárskymi výnimkami zachránil asi dvanásť tisíc osôb od deportácie a

jej následkov“ (Tnľud - Medrický) bol odsúdený na sedem rokov väzenia a rodina bola vysťahovaná z Bratislavy v akcii „B“. Povedal mi zaujímavá udalosť. Z Izraela sa mu prišli poďakovať za záchranu niekoľkí Židia z Radvane (Tausig a d.) a chceli mu splniť nejaké želanie. On sa slušne poďakoval a vyslovil želanie, aby vydali svedectvo o prezidentovi. Žiaľ, oni to odmietli, lebo je to aj pre nich nebezpečné politikum.

V Nitre bola Ješiva, ktorú nazývali „židovský Vatikán“. Bola to jediná funkčná ješiva - učilište rabínov - v Európe počas 2. svetovej vojny trvajúca až do povstania. Po jeho vypuknutí jej obyvatelia odišli do hôr. Bolo tam vyše 200 žiakov a učiteľov, a v roku 1944 aj vyše sto utečencov z Maďarska a Poľska. Viedol ju rabín S. D. Ungar a jeho zať M. D. Weissmandl. Bola pod ochranou nitrianskeho arcibiskupa Dr. K. Kmeťka, župana Š. Haššika, prezidenta J. Tisu i ministra vnútra A. Macha. Prvý kto o nej napísal bol Peter Herzog v článku Vatikán v Nitre, ktorý uverejnil časopis Věstník židovských náboženských obcí v ČSSR, r. 1977.

Pekné osobné svedectvo o prezidentovi pri vybavovaní výnimky pre seba a otca napísal Dr. Anton Neuwirth, bývalý poslanec SNR. (Zborník zo seminára o profesorovi Kolakovičovi a Dr. Neuwirthovi 2006).

Často sa vyčíta J. Tisovi jeho prejav v Holíči 16. augusta 1942. Uverejnený prejav redaktora Pauča v denníku Slovák nie je autentický, lebo prezident ho predniesol voľne bez písomného podkladu. Bol to dobový novinársky článok, určený skôr pre prítomných Nemcov. K uvedeným výrokom prezidenta sa vyjadril aj I. Karvaš pred Národným súdom nasledovne:

Dr. Šujan: Sledovali ste, čo hovoril verejne Dr. Tiso o židovskej otázke?

Dr. Karvaš: Bol som prítomný na jeho reči v Holíči.

Dr. Šujan: Čo tam hovoril?

Dr. Karvaš: Presne sa na obsah nepamätám, ale viem, že celková tendencia bola asi tá, že odôvodňoval správnosť protizidovských opatrení, ktoré vyvierajú z podstaty slovenského národa.

Dr. Šujan: Nepovedal, že to, čo sa deje so židmi je aj z kresťanského hľadiska správne, lebo zbavovať sa nepriateľa je kresťanské?

Dr. Karvaš: Možno že to povedal, ale ja sa na taký výrok nepamätám.

Dr. Šujan: Hovorili ste, že ste pozorovali, že vláda cítila v ňom duchovnú oporu.

Dr. Karvaš: V riešení židovskej otázky určite. Pochybujem, že by sa z toho dala dedukovať jeho podpora, alebo súhlas s deportačnou akciou. Nakoľko som ho poznal, toto som pokladal u neho za vylúčené. (Pred súdom národa, s. 61, Poverenie informácií, 1947)

Takéto pozitívne svedectvo I. Karvaša o prezidentovi - katolíckom kňazovi pred zaujatým súdom, je významné. Skutočne takmer všetci ministri, ktorí aj v židovskej otázke sa zachovali čestne, mali v prezidentovi oporu, schvaľoval im požadované výnimky a ako je známe zamietol Tukovu požiadavku odvolať ministrov G. Medrického, J. Siváka, J. Stanu a G. Fritza. Dr. G. Medrický napriek všetkému, čo sa pre záchranu židov podarilo urobiť, napísal: „Hoci škvrna zločinu pochádza od nacistov, žiaľ, vrhla svoj nepekny tieň aj na štít Slovenskej republiky“.

ZÁCHRANNÉ AKCIE PO POTLAČENÍ POVSTANIA.

Dr. Tiso odsudzoval nevydarené predčasné Povstanie v roku 1944, keďže Slovensko sa stalo vojnovým územím, vznikli obrovské straty materiálne a na životoch. Zabránil pritom poprave mnohých účastníkov Povstania, drancovaniu podnikov a odvečneniu obyvateľstva. Nemci žiadali prisne potrestanie vedúcich činiteľov Povstania. Vysmiali sa miernym rozsudkom nad Šrobárom, Ursinym, Zaťkom, Letrichom a ďalšími. Vtedy predseda vlády Dr. Štefan Tiso zavolať si tajomníka Ústredného združenia slovenského priemyslu Dr. Jozefa Kubalu, ktorého sa pýtal, či vie, kde je jeho šéf Ing. P. Zaťko a povedal mu: „Pán prezident mi dal prisne dôverný príkaz, že ani jeden činiteľ povstania ktorý sa teraz nachádza na Slovensku, nesmie byť odsúdený na trest smrti. My totiž po ostrom nemeckom demarši musíme ten prvý rozsudok zmeniť na tresty smrti a pán prezident mi prikázal, že sa to nesmie stať nad žiadnym, ktorý sa nachádza na Slovensku.“

(Pokračovanie na 11. strane)

KATARÍNA DŽUNKOVÁ

Strieborný kríž

„Zo zopnutých rúk vypadol veľký, kovový,
podľa zvuku strieborný kríž
a po páde na betónovú dlažbu
v tom strašnom tichu ostro zacvendžal.“
Zo svedectva popravy Mons. J. Tisa

*Ja som ten kríž, kríž malý, Boží, zo striebra
a Pána na mne ruka kata odviedla
a čas, čo štíty púpav žiha v zlate
a čas - lebo si ma nepamätáte.
Prišiel som kázať, ľudia, vesmír zákon má.
Vy ste si zavraždili Árona.
To ráno bolo tiché a čas nevlúdny.
Po chodbe prešiel človek k Bohu pred ľudmi
a len Mesiac - starý brat mu zjavil sivé lice -
skladali anjela z ranej šibenice.*

*A mocný anjel to bol. A mocnou, svetlou hlavou
potriasol archanjel Boží nad Bebravou
a slzy padali a zablýšľali sa tam,
kde cez dejiny ľudské kráčal satan,
kde cez Slovensko šiel. Vy ste sa nepoučili,
keď cez dediny niesol vlajky revolúcií.
Kam stúpil, rástol kříč a zášť.
V husliach hudba slabla.
Zasmial sa - Zem slovenská,
zem Božia a zem diabla,
smial sa - Čo je Slovensko? A smial sa. Zas a znova.
Smial sa - Malé Slovensko, ty si zem satanova!
To ja som knieža zo zeme. Vo svätosti chátram.*

*Chcem svet, a tak sa nevyhnem
Váhu, lúkam, Tatrám...*

*Chcem svet, a preto nestrpím,
že láska v túžbe vzniká.*

*Chcem svet, a preto nestrpím
váš kríž a mučeníka.*

*Tak som tu - kríž, ten koniček,
čo v striebre Pána nosí.*

*Som kríž, som svetlo bolesti, čo ústa zobralo si
a krížne cesty sestry sú - strhané od púti.*

*Som kríž žobrákmi povýšený, kráľmi oplutý,
som kríž, čo chcel byť svedomím
a je ním bez prestania:*

*Chváľte Boha, že smiete žiť a že ste kresťania!
Chváľte a čiňte pokánia a na citarách kričte,
požehnaj, Bože, Slovensku
a prijmi svätca z Bytče,
požhnaj, Bože, Slovensko,
zmierni trest, svoje sily...*

*A odpusť, že sme Ježiša po vojne obesili.
A keďže ja som kríž, loď spásy vašej k nebesám
a keďže ja som most,*

*čo nad priepasťou vedie sám,
keďže ja som sila starcov, som sila batoliat
a keďže nik z vás nemá k Bohu bližšie ako ja,
som i bolesť ľudská. Tá je vždy Bohu najbližšie.
Som kríž, ktorý je žehnaním i čímsi navyše,
ktosi, kto vie, až opadne raz z vašich očí skepsa,
uzriete pravé nebesá a na nebesiach svätca -
čo slučka mu je korunou a šibenica trónom
a mňa zas drží v náručí a ja vám kážem o ňom,
že až sa zrodí nová krv a jemný vánok od líp,
raz pocítite, Slováci, že on sa za vás modlí -
Zmiluj sa, večný Bože, nad Slovenskom...*

Akosi prirýchlo sa zabudlo na odstúpiť pápeža Benedikta XVI., predtým kardinála Josepha Ratzingera. V tieni triumfálneho nástupu nového pápeža Františka I. a jasajúcich médií zanikol aj jeho štyridsaťminútový závažný prihovor na rozlúčku, v ktorom podčiarkol, k akému nepochopeniu Druhého Vatikánskeho koncilu došlo, keď namiesto zamýšľanej obrody sa mnohí uchýľujú k svojvôli. Pripomeňme si, ako kardinál Ratzinger videl budúcnosť Cirkvi už roku 1969, keď predniesol nasledovnú prednášku. Znalí veci vedia, že k Miléniu sa nepriatelia Krista chystali skončiť s kresťanstvom, ohlasujúc New Age, Nový vek, vek Vodnára. Zdá sa, že ich konečné zúčtovanie sa omeškáva. Preto je pochopiteľné, akí veľmi netrepežliví a nervózni sú uctievači vymyslených božstiev rozumu.

Teológ nie je veštec. Teológ nie je ani futuroológ, ktorý z vypočítateľných faktorov prítomnosti vyčísluje budúcnosť. Jeho poslanie zdáleka presahuje číre výpočty. Toto poslanie však môže byť len z najnepatrnejšej časti vecou futurologie - aj to len takej, ktorá nie je futurologiou v zmysle vešectva, ale ktorá pevne stanovuje to, čo sa vopred odhadnúť dá a ktorá necháva otvorené všetko, čo vopred odhadnúť nevieme. Pretože viera a Cirkev siahajú do hĺbín človeka, z ktorých vždy vystupuje niečo tvorivo nové, niečo nečakané a neplánovateľné; zostáva ich budúcnosť aj vo veku futurologie zahalená tajomstvom. Kto by mohol po smrti Pia XII. predpokladať Druhý vatikánsky koncil či pokoncilový vývoj? Alebo kto by sa odvážil predpovedať Prvý vatikánsky koncil, keď Pia VI. odvliekli oddiely mladej francúzskej Republiky a umieral vo Valence ako zajatec? A predsa už tri roky predtým napísal jeden z direktorov Republiky: „Táto stará modla bude zničená. Taká je vôľa Slobody a Filozofie... Zostáva si už len želať, aby Pius VI. žil ešte dva roky a aby Filozofia mala čas dokončiť svoje dielo a tohto lámu Európy zanechala konečne bez nástupcu.“ Situácia vtedy zašla tak ďaleko, až sa zdalo, že je to už smútočná reč nad hrobom pápežstva, ktorého plameň definitívne dohorel.

Buďme preto opatrní v našich prognózach. Ešte vždy platí Augustínovo: „Človek je priepať.“ - a čo sa z tej priepasti vynorí, nevie predpokladať nikto. Kto verí, že Cirkev nie je určená len hĺbkou človeka, ale že siaha do väčšej, nekonečnej hĺbiny Božej; ten má dobrý dôvod na to, aby sa zdržal všetkých predpovedí, ktorých naivná túžba vedieť o všetkom môže byť len prejavom úplnej neznalosti dejín. Má však naša téma vôbec nejaký zmysel? Môže ho mať, ak si uvedomíme jej ohraničenie. Práve v časoch prudkých dejinných otrasov, keď sa zdá, že všetko, čo doposiaľ jestvovalo, sa rozpadá a otvára sa čosi celkom nové - práve v takýchto dobách sa potrebuje človek rozpamätáť na dejiny. Toto uvedomenie znovu uvedie na pravú mieru všetko chvíľkové, čo bolo zveličené až do neuveriteľných rozmerov. A znovu usporiada človeka do chodu dejín, ktorý sa síce neopakuje, no ani ne stráca svoju jednotu a spojitosť.

Teraz by ste mohli povedať: počuli sme dobre, zamysleť sa nad dejinami? Veď to znamená hľadieť späť do minulosti. To odtiaľ máme čakať prognózy do budúcnosti? Áno, počuli ste dobre - držím sa však toho, že správne pochopené rozvažovanie nad minulosťou obsahuje

JOSEPH RATZINGER

Ako bude vyzerat' Cirkev roku 2000?

oboje: pohľad späť na to, čo bolo doposiaľ, a zároveň aj uvažovanie o možnostiach a úlohách toho, čo ešte len príde. Tieto možnosti sa stanú zreteľnejšími, keď pohliadneme na väčší kus cesty a nezostaneme naivne uzavretý v dnešku. Pohľad späť síce nedovoľuje predpovedať budúcnosť, ale vymedzí ilúziu toho, čo je celkom jednorozové a ukáže, že už to síce nie je to isté, no zároveň je porovnateľné s tým, čo tu už bolo. V tom, čo je rozdielne medzi minulosťou a prítomnosťou, pramení neistota našich výrokov a novosť našich úloh. V tom, čo je medzi minulosťou a prítomnosťou rovnaké, tkvie možnosť zorientovania sa a nápravy.

Dnešnú situáciu v Cirkvi možno najväčšmi prirovnať k obdobiu tzv. modernizmu na prelome 19. a 20. storočia a potom ešte k obdobiu konca rokoka a definitívneho vpádu novoveku s osvietenstvom a Francúzskej revolúciou. Kríza modernizmu nebola celkom zažehnaná, skôr len prerušená smernicami Pia X. a odlišnou duchovnou situáciou po Prvej svetovej vojne. Kríza súčasnosti je len na čas odloženým pokračovaním toho, čo začalo už vtedy. Ako analógia zostávajú cirkevné a teologické dejiny osvietenскеj éry. Ak sa na ne pozrieme zblízka, zostaneme stáť v údive nad ich mierou podobnosti s dneškom. „Osvietenstvo“ ako dejinná epocha dnes síce nemá dobrú povest; dokonca i ten, čo sa rozhodne vydať sa po jeho stopách, nechce byť považovaný za osvietenca. Dištancuje sa (podľa vlastnej mienky) od jednoduchého racionalizmu onej doby, ak si dá tú námahu pripomínať, čo sa odohralo v dejinách. Tu by sa ponúkala prvá analógia: rozhodný odvrat od dejín, ktoré sú považované už len za skládku s haraburdím uplynulého, ktoré už nemôžu byť pre nový dnešok ničím užitočné a bohorovná istota, že už sa nebude konať podľa Tradície, ale výlučne podľa racionality. Vlastne i úloha slov „racionálny, priehľadný a obdobný“ - v tom všetkom sa minulosť až podivuhodne ponáša na dnešok. Ale možno sa predsa len musí brať zreteľ (aspoň podľa mojej mienky z negatívnej skutkovej podstaty) na každú túto podobnosť zo vzájomnej jednostrannosti a pozitívneho začiatku. Zreteľ na to, čo osvietenecov minulosti a

osvietencov dneška spája. A kvôli čomu sa už prítomnosť nejavi ako niečo celkom nové, čo stojí mimo dejinného diania.

Osvietenstvo má svoje vlastné liturgické hnutie, ktoré sa snažilo o zjednodušenie liturgie až na jej prvotné štruktúry. Mala byť odstra-

nistom z roku 1969. Žiadal zrušenie celibátu, používanie nemeckých formul na svätej Omši. Zmiešaným manželstvám má byť pozhnané nezávisle od výchovy detí. To, že sa Wessenberger snažil o pravidelné kázanie a o pozdvihnutie úrovne vyučovania náboženstva a to, že pod-

tenskom koncile“ 234 biskupov, ktorí sa snažili presadiť do cirkevného života osvietenké reformné myšlienky. Synoda napokon stroskotala ako miešanina rýdzich reforiem a naivného racionalizmu. Opäť sa človeku zdá, akoby čítal nejakú pokoncilovú knihu, keď naráža na tvrdenie, že duchovenstvo nie je priamo ustanovené Kristom, ale že len povstalo z lona Cirkvi, ktorá je bez rozdielu ako celok kňazská. Alebo že vraj svätá Omša ani nemá zmysel bez prijímania veriacich. Alebo že pápežský primát je čisto funkčnou záležitosťou, zatiaľ čo biskupský úrad pochádza z božského práva. Už roku 1794 však väčšinu týchto výrokov odsúdil pápež Pius VI. Zaujatost' tejto synody však diskreditovala i jej dobré podnety.

Zdá sa mi, že otázku, čo je a čo nie je pre budúcnosť prínosné, môže najviac objasniť pohľad na osobnosti a súvislosti danej doby. Samozrejme, môžeme vybrať len niekoľko charakteristických typov, v ktorých sa prejavuje šírka vtedajších možností, a zároveň i neuveriteľná analógia s dneškom.

Máme tu extrémneho zástancu pokroku, ktorého predstavuje smutná postava parížskeho arcibiskupa Gobela. Bodro kráčal s pokrokom doby: najprv s národnou konštitučnou cirkvou; potom, keď už ani to nestačilo, slávnostne odložil kňazský úrad s odôvodnením, že po šťastnom výsledku revolúcie ani nie je potrebný žiadny národný náboženský kult - okrem kultu Slobody a Rovnosti. Podieľal sa na uctení bohyně Rozumu v Katedrále Matky

PARÍŽ 1794 - CHRÁM NAJVIŠŠEJ BYTOSTI ZA ANTIKATOLICKEJ FRANCÚZSKEJ REVOLÚCIE, NENÁVIDIACEJ BOHA

Božej v Paríži, až kým sa napokon neprevalil pokrok i cez jeho hlavu: za Robespiera bol ateizmus znovu prehlásený za zločin, a tak i samotného arcibiskupa-ateistu priviedli pod gilotínu a popravili.

V Nemecku sa veci vyvíjali pokojnejšie. Tu by sa asi dal zmieniť ako klasický progresivista riaditeľ mníchovského Gregoriána, Matthias Fingerlos. Vo svojom spise „Načo sú duchovní?“ vysvetľuje, že kňaz by mal byť predovšetkým ľudový učiteľ, ktorý poučuje ľud o poľnohospodárstve, chove dobytka, ovocinárstve či hromozvodoch; ale aj o hudbe a umení. Dnešnými slovami: kňaz má byť prdovšetkým sociálny pracovník, ktorý slúži budovaniu rozumnej a od iracionalizmu očistenej spoločnosti. Medzi akoby umiernených progresivistov môžeme zaradiť postavu už vyššie zmieneného kostnického generálneho vikára Wessenera, ktorý by sa v žiadnom prípade nepodieľal na zjednodušenej redukcii viery na sociálnu činnosť; na druhej strane však preukázal dosť malý zmysel pre veci organické a živé, ktoré sa vymykajú čírym konštrukciám rozumu. S čímisi celkom iným sa stretávame v prípade postavy bývalého regensburského biskupa Johanna Michaela Sailera. Je ťažké ho niekam zaradiť. Bežné kategórie pokrokárstva a konzervativizmu u neho neplatia, ako to ukazujú i udalosti jeho života: roku 1794 mu kvôli obvineniu z osvietenstva odnímajú profesúru v Dillingene; a ešte roku 1819 stroskotalo jeho menovanie za augsburského biskupa, okrem iného aj kvôli odporu neskôr svätoreče-

ného Clemensa Maria Hofbauera, ktorý v Sailerovi stále videl osvietenca. Na strane druhej bol už roku 1806 odstránený jeho žiak Zimmer, obvinený z reakcionárstva na univerzite v Landehute, kde bol Sailer a celý okruh ľudí okolo neho označovaný za nepriateľa osvietenstva. Toho istého muža, ktorého Hofbauer považoval za osvietenca, skutoční osvietenci odhalili ako nebezpečného protivníka.

Mali pravdu. Z tohto muža a zo širokého kruhu jeho priateľov a žiakov vzišlo hnutie, ktoré v sebe nieslo omnoho väčšiu budúcnosť ako triumfálne chválenkárské veličkárstvo čírych osvietenecov. Sailer bol muž, ktorý sa otvoril všetkým otázkam svojej doby. Zaprášená scholastika jezuitov z Dillingenu, do ktorej systémových štruktúr už neprenikala naozajstná realita, sa mu musela zdať nedostatočná. Kant, Jacobi, Schelling, Pestalozzi - to boli jeho partneri pri rozhovoroch. Viera sa pre neho neviazala na systém poučiek, nepovažoval ju za útek do iracionálna, ale za otvorený rozhovor s dneškom. Ten istý Sailer však poznal veľkú teologickú a mystickú tradíciu stredoveku do takej hĺbky, ktorá bola v jeho dobe celkom neobvyklá. Neobmedzoval človeka len na prítomný okamih, ale vedel, že človek pochopí sám seba len vtedy, až sa otvorí celému bohatstvu svojich dejín. A predovšetkým: tento muž len nepremýšľal. Tento muž naozaj žil. Keď sa pokúšal o teológiu srdca, nebolo to z lacnej sentimentality; lež preto, že poznal celého človeka - v ktorom sa prelína duch a

telo a v ktorom sa skryté základy srdca a viditeľná jasnosť rozumu naplňujú v jednote bytia. „Len srdcom vidíme naozaj“, ako povedal Antoine de Saint-Exupéry. Keď si porovnáme Fingerlosovo pokrokárstvo bez života a bohatstvo a hĺbku Sailera, priam hmatateľne cítime, akú mal Sailer pravdu. Len srdcom vidíme naozaj. Sailer bol vizionár, pretože mal srdce. Z neho mohli vziť niečo nové, úrodné pre budúcnosť - pretože žil z večného Boha a pretože sám seba, celý svoj život, postavil do Jeho služieb. A až tu sa dostávame k podstate: len keď človek odovzdá sám seba, tvorí budúcnosť. Kto chce len poučovať, kto by chcel len prerábať druhých, ten nikdy nevydá plody.

Tak sme však dospeli k inému mužovi, ktorý bol Sailerovým i Wessenbergovým protihráčom: ku Clemensovi Maria Hofbauerovi, českému pekárskemu učňovi, ktorý sa stal svätým. Zaiste, aj tento muž bol v niektorých ohľadoch malicherný, dokonca trochu reakcionársky. Ale bol to muž milujúci, ktorý sa so svojou neuhasínajúcou vášnivou láskou odovzdával do služieb bližných. Na jednej strane patrili do jeho okruhu muži ako Schlegel, Brentano, Eichendorff, na strane druhej však vstúpil bez výhrad do služieb tých najbiednejších a najopustenejších. Nechcel nič pre seba, bral na svoje plecia akékoľvek trápenie, ak tým mohol pomôcť druhým. A tak umožnil ľuďom skrze seba znovu objavovať Boha, rovnako ako on skrze Boha objavil ľudí - a vedel, že potrebujú viac, než len poučenie,

ako správne chovať dobytok a pestovať stromy. Naostatok sa viera tohto chudobného pekárskeho učňa ukázala ešte humanistickejšia a rozumnejšia, než akademická racionalita čírych osvietenecov. To bolo to, čo prežilo a čo sa zrodilo z otravov odchádzajúceho 18. storočia. Čosi celkom iné, než čo predpokladali Gobel a Fingerlos. Bola to Cirkev, ktorá sa umenšila a stratila svoj spoločenský lesk. Bola to však i Cirkev, ktorá vydala plody z novej sily svojho vnútorného života. Bola to Cirkev, čo vyústila do veľkých laických hnutí a mnohých nových rádo, ktoré vznikali od polovice 19. storočia. Cirkev, z ktorej sa zrodili nové sily na vzdelávanie a sociálnu činnosť, čo je už v našich najnovších dejinách neodmysliteľné.

Tak sme sa dostali až k dnešku a k pohľadu na budúcnosť. Budúcnosť Cirkvi môže i dnes vziť a vzhádza iba zo sily tých, čo majú hlboké korene a žijú z rýdzej plnosti svojej viery. Nikdy sa nezrodí z tých, čo iba poučujú. Nikdy sa nezrodí z tých, ktorí sa len prispôbujú danému okamihu. Nikdy sa nezrodí z tých, čo len kritizujú druhých, no sami na sebe chyby nevidia. A nikdy sa nezrodí ani z tých, čo si volia len menej bolestivej cesty. Tí, ktorí sa vyhýbajú horlivosti viery a ktorí všetko namáhavé, čo sa žiada od človeka, prehlásili za faloš, nadmernú vypätosť, tyranu a zákonnosť - už sami nad sebou vyniesli rozsudok. Povedané pozitívne: budúcnosť Cirkvi, kým svet svetom stojí, vytvárajú svätí. Teda ľudia, ktorí si uvedomujú viac, než len frázy, ktoré sú práve v móde. Ľudia, ktorí môžu vidieť viac než druhí preto, lebo ich život má širší rámec. Obeta a oprostie sa od seba, ktoré oslobodzujú človeka, sa dá dosiahnuť len v trpezlivom každodennom drobnom zriekaní sa seba samého.

V tomto každodennom utrpení, ktoré človeku dáva okúsiť, ako veľmi je zviazaný svojím vlastným Ja... V tomto každodennom utrpení a iba v ňom sa človek kúsok po kúsok otvára. Vidí iba toľko, do akej miery žil a do akej miery trpel. Ak dnes môžeme len veľmi málo vnímať Pána Boha, je to preto, že dnes tak ľahko utekáme pred hĺbkou vlastnej existencie do akéhosi omamného pohodlia... Tak zostáva naše najhlbšie vnútro uzavreté. Ak je teda pravdou, že človek vidí naozaj iba srdcom, akí sme všetci slepi!

Čo to teda pre našu záležitosť znamená? Že veľké predpovede o Cirkvi bez Boha a bez viery sú len prázdny rečami. Nepotrebujeme Cirkev, ktorá v politickej „modlitbe“ oslavuje kult aktivity. Taká Cirkev je celkom zbytočná. Skôr či neskôr zanikne sama od seba. Pretrvá iba Cirkev Ježiša Krista. Cirkev, čo verí v Boha, ktorý sa stal človekom a sľubuje nám život po smrti. Podobne i kňazov, ktorí sú iba sociálnymi aktivistami, môžu nahradiť psychoterapeuti či ďalší špecialisti. Ale taký kňaz, ktorý nie je špecialista, ktorý sám seba nestavia mimo hry, keď zo svojho úradu poskytuje rady, lež ktorý skrze Boha vstupuje do služieb ľudí... Taký kňaz, ktorý je pre ľudí v ich trápeniach, radostiach, v ich nádeji a v ich úzkosti... Taký kňaz bude potrebný naveky.

Posuňme sa teda ešte o krok ďalej. Z krízy dneška povstane i tentokrát Cirkev zajtrajška. Cirkev, ktorá stratí mnoho. Zmenší sa a bude mu-

sieť začať celkom odznova. Nebude môcť zaplňať budovy, ktoré vznikli v dobe jej veľkého rozmachu. S úbytkom príslušníkov stratí i svoje spoločenské privilégia. Omnoho silnejšie, než doposiaľ, sa bude javiť ako dobrovoľné spoločenstvo, kam ľudia vstupujú len z vlastného odhodlania. Ako malé spoločenstvo bude omnoho viac vyžadovať iniciatívu jej jednotlivých členov. Zaiste bude poznať i nové formy úradu a osvedčených kresťanov z praktických povolaní bude svätiť na duchovných. V mnohých menších obciach, prípadne v uzatvorených sociálnych skupinách sa takto bude vykonávať bežná duchovná správa. Popritom však bude rovnako ako doteraz nevyhnutný kňaz, ktorý sa bude venovať iba svojmu úradu. Ale pri všetkých týchto zmenách, o ktorých sa môžeme len domnievať, bude Cirkev nanovo a so všetkou rozhodnosťou nachádzať svoju podstatu v tom, čo bolo vždy jej jadrom: viera v trojjediného Boha, v Ježiša Krista, Syna Božieho, ktorý sa stal človekom, v pomoc Ducha Svätého, ktorá potrvá až do konca. Cirkev rozpoznať opäť svoj skutočný zdroj a sviatosť bude znovu sláviť ako bohoslužbu, a nie ako problém liturgického prevedenia.

Bude to znútornená Cirkev, ktorá sa už nebude dovolávať svojho politického mandátu a flirtovať s pravivou či ľavicou. Bude to mať veľmi namáhavé. Pretože proces kryštalizácie a očistenia ju bude stáť veľa síl. Schudobnie, aby sa opäť mohla stať Cirkvou maličkých. Bude sa rozvíjať len ťažko, lebo sa bude musieť oprostíť od sektárskej úzkoprstosti, ako aj od vystatovacej svojvôle. Dá sa predpovedať, že toto všetko si bude vyžadovať čas. Bude to proces dlhý a namáhavý, aká bola i cesta od falošného pokrokárstva v predvečer Francúzskej revolúcie, kedy i biskupi považovali za moderné vysmievať sa článkom viery a dokonca naznačovať, že ani Božia existencia nie je celkom istá - až kým v 19. storočí nenastala obnova. Ale po skúškach z tohto oddelenia bude zo znútornenej a oprostenej Cirkvi prúdiť opäť mohutná sila. Lebo ľudia skrz-naskrz naplánovaného sveta budú nevysslovne osamelí. Keď sa im stratí Boh, okúsia, akí sú strašne chudobní. A potom objavia malé spoločenstvo veriacich ako čosi celkom nové. Ako nádej, ktorá k im prichádza v ústrety. Ako odpoveď, ktorú vždy hľadali vo svojom najhlbšom vnútri. Tak sa mi zdá, že Cirkev čakajú bezpochyby ťažké časy. Jej samotná kríza sa ešte ani nezačala. Musíme počítať so značnými otrasmami. Ale som si celkom istý aj tým, čo bude na konci: nie Cirkev politického kultu, ktorá stroskotala už za čias Gobela; lež Cirkev viery. Možno už nikdy viac nebude mať rozmer sily, ktorá dokázala ovládať spoločnosť. Ale bude opäť kvitnúť a ľudom sa stane vlastťou - ktorá im dáva život a nádej presahujúcu smrť.

Prednášku Wie wird die Kirche im Jahre 2000 aussehen predniesol Joseph Ratzinger 25. 12. 1969 v Hessenskom rozhlas. Z nemeckého originálu uverejneného v knihe Glaube und Zukunft (Kösel, 1970)

preložila Katarína Džunková

LONDÝN 2012 - STAČÍ SI POROVNAŤ FOTOGRAFIU Z INŠTALÁCIE POČAS OLYMPIJSKÝCH HIER S OBRÁZKOM NA VEDĽAJŠEJ STRANE, ABY BOLO JASNÉ, ŽE PODOBNOSŤ VÔBEC NIE JE NÁHODNÁ

BRANISLAV MICHALKA

Katolík Jules Verne

Kto čítal romány Julesa Verne a má aspoň základné informácie o jeho živote, zostáva často v domnienke, že tento francúzsky spisovateľ bol osvietený pán, či mládežnícky ospevovateľ emancipácie ľudského rodu. Filmové spracovania jeho románov túto predstavu len znásobujú. Akoby Jules Verne zapadal do línie francúzskeho vývoja počínajúceho pamätným romkom Nula, teda po starom 1789.

Kedysi som i ja považoval Verne za umierneného slobodomurára alebo prinajmenšom aspoň za pozitivistu, ktorý kritizuje výstrelky vedy, ale zároveň Vedu v rúcne miluje ako náhradu náboženstva. Keďže som však v jeho knižkách nezbadal nič, čo by pohoršovalo detskú dušu, rozhodol som sa prečítať svojim ratorlestiam Pätnásťročného kapitána, ktorého detský hrdina je pre ne omnoho vhodnejší vzor než Harry Potter. Po ruke som mal vydanie z roku 1956 zo Slovenského nakladateľstva detskej knihy. Rok vydania evokoval stalinskú epochu budovania, ale povedal som si, že ani boľševická hydra nemá čo pokaziť na takom neutrálnom diele.

Už pri prvom listovaní ma zmätlo množstvo odborných údajov a latinských citátov, ktoré som v iných prekladoch nenachádzal. Čo to? Vari len niekto v ďalších vydaniach neškrtať? Kdeže sa nám podela pieta k dielu otca sci-fi? Na strane 21 môj obdiv ešte vzrástol. Bolo tam napísané: „Chlapec, ktorý od detstva chápe, že práca je zákonom života a vie, že chlieb sa získava v pote tváre, ako sa píše v Písme a ako býva pravidlom i v ľudskej spoločnosti...“ Začudoval som sa - prečo práve pozitivistu Verne spomína Písmo sväté? Na strane 22 sa potom písalo o mladom Dickovi Sandovi, ktorého pestún a lodník James W. Weldon vychovával ku katolíckej viere, ku ktorej sa hlásila celá rodina Weldonovcov. Prečo by osvietenec Verne zdôrazňoval takýto detail nepodstatný pre dej knihy? A navyše, ak bol Verne bezverec, prečo by sa o tom vôbec zmieňoval? Pán Weldon bol Američan - a prečo práve katolík? Prečo nie baptista? A v neposlednom rade sa drala na jazyk otázka: čo robil súdruh zodpovedný redaktor? Alebo niekde, drahí súdruhovia, došlo k chybe? Žeby bol pätnásťročný kapitán katolík?

Vysvetlenie konania súdruha redaktora na seba nenechalo dlho čakať. Súdruh si uľahčil prácu, prevzal starší preklad z roku 1948 bez korektúr a modlil sa (na Slovensku o tom pochybovať nemusíme), aby sa mu do toho iný súdruh príliš nemiešal. Toľko k lenivosti súdruha. Čo však s osvietencom Vernom? Je vôbec možné, že by tohto priateľa Pokroku cenzurovali, dokonca i v iných prekladoch jeho kníh?

Názakov bolo čoraz viac. Na strane 54 strýčko Benedikt chváli dôvtip iných zvierat oproti psom: „Bol aj papagáj, ktorý mal hodnotu... V najnepatrnejších veciach je Boh najvyšší.“ Súdruhovia, čo to? Veď to je sabotáž! Toto majú byť príbehy pre mládež nového veku?

Keď kapitán Hull zahynie na love veľrýb, čítame: „Keď brigoleta dorazila na miesto nešťastia, pani Weldonová klesla na kolena a pozdvihla zopnuté ruky k nebesiam. Modlime sa! - zvolala táto zbožná žena. Pridal sa k nej i malý Jack a s plačom pokľakol vedľa matky. (...) Všetci opakovali modlitbu, ktorú pani Weldonová vysielala k Bohu, porúčajúc jeho nekonečnej добрote tých, ktorí sa práve objavili pred Ním. potom sa pani Weldonová obrátila k svojim druhom a povedala: 'A teraz, priatelia, prosme Boha o silu a statočnosť pre seba.' A naozaj, ani nemohli dostatočne prosiť o pomoc Toho, ktorý môže dať všetko, lebo

ich postavenie bolo vážne...“

Nuž, tmárstvo najhoršieho druhu. Ba čo viac - v knihe pre mládež! Vrcholom sú potom jeho poznámky na adresu Harrisa, ktorý v súvislosti so záchranou stroskotancov spomína náhodu. Pani Weldonová vraví: „Myslím, pán Harris, že nás sem nezavedla náhoda, ale Boh.' 'Boh, máte pravdu, Boh,' povedal Harris tónom človeka, ktorý nerád uznáva zasahovanie Prozreteľnosti do vecí tohto sveta.“

Tak to je vrchol. Negatívnu postavu predstavuje ateista alebo agnostik? Je to vôbec Vernova kniha? Neprepísal to nejaký slovenský klérofašista v dobách temna a súdruh redaktor to prehliadol? Skôr som však dúfal, že Verne nebol napriek všetkým predošlým indiciám taký slobodomyselník, za akého som ho považoval. Matne som si spomínal, že Verne počas jeho pobytu na Slovensku roku 1892 sprevádzal slovenský študent teológie. A spojenie teológie a adorácie mašín mi akosi nešlo dohromady už ako chlapcovi.

A naozaj. Po troche pátrania (a ani mi to nezabralo veľa práce) som narazil na niekoľko zmienok o Vernovom diele, ktoré podávajú

Pamätník Julesa Verne v španielskej Galícii

celkom iný obraz o spisovateľovi, než ako je bežne predstavovaný.

Verne pochádzal z hlboko veriacej katolíckej rodiny z Nantes. O hĺbke jeho viery svedčia básne z mladosti, ktoré vyšli až roku 1989. Pre svoju sestru napísal napríklad pri príležitosti jej Svätého prijímania:

„Aká si podobná anjelovi strážcovi,
čo chráni náručím teba a tvoje kroky,
vyleť s ním do výšav, prežiarená nevinnosťou,
leť, aby ti srdce nepoškrnil hriech.“

Očká ti svetia, žiari tajomný svit,
v slze sa ti kotúľa tajomstvo Ježiša...“

V ďalšej básni mladý Verne píše:

Jules Verne odišiel do večnosti 24. 3. 1905
zaopatrený katolíckymi sviatosťami, ako to uviedlo aj úmrtné oznámenie.
Vysokú morálku a šírenie viery v jeho dielach ocenil na audiencii aj pápež Lev XIII.

„Milujem ťa, Bože, keď nás stále zehnáš,
v srdci nám kvitne rosa nasýtenia,
poznáme jej meno, že to kvitne - nádej.“

Spoločne s otcom prebásnil mariánsky hymnus Ave, Maris Stella:

„Zdravas' buď, nebies dobrotivá brána,
navcky vo výšavách, svätá Matka, Panna,
náš pozdrav ti nesú krídla Gabriela,
na posvätných krídlach prijmi archanjela.“

Namiesto Evy ty buď našou matkou,
nech ťa navždy chráni pokoj Božou láskou,
z nebeskej otčiny oros nás pokojom.“

Najdlhšou básňou je rozjímanie o Ježišovej smrti Posledná pobožnosť Zeleného štvrtku:

„Ach, ach, Ježiš je mŕtvy -
utrpenie ťažie so stekajúcou krvou,
a predsa slávnosť: veď Ježiš sa vrátil!
Bohostánok, kde prebýva milosťou,
je prázdny - a bezútešne prázdne i srdce kresťana!
Kristus je mŕtvy, je mŕtvy
a smrťou - obeta! -
sníma hriechy sveta...“

Verne si vieru zachoval po celý život, a ako môžeme vidieť napríklad v románe o pätnásťročnom kapitánovi, snažil sa ju prepašovať i do svojich kníh. To, že neskôr prešli cenzúrou, už samozrejme, nie je jeho vina. Pravdepodobne už jeho liberálny vydavateľ Pierre-Jules Hetzel naliehal, aby svoje diela zaoddel radšej do neutrálneho a bezkonfesného šatu. Hetzel dokonca Vernovi odmietol vydať román Paríž v 20. storočí, pretože ho považoval za deziluzívne, temné líčenie zajtraškov, ktoré poburuje verejnosť a tých, čo nechovajú veria v žiarivú budúcnosť ľudstva. Môžeme si len domýšľať, prečo pán nakladateľ, pre ktorého bol Verne iba dojnou kravou, dbal o to, aby si nepohneval osvietených občanov.

Verne navštívil i Vatikán. S celou rodinou ho na súkromnej audiencii prijal Lev XIII., ktorý sám verneovsky čítal a veľmi si ich vážil ako literatúru pre mládež. Pápež vtedy prehlásil: „Neunikla nám vedecká stránka vašich diel, ale vážime si ich predovšetkým pre ich čistotu, mravnú a duševnú hodnotu. Požehnávame im a vás žiadame, aby ste vo svojej práci nepoľavovali.“ Vernov synovec, ktorý sa audiencie zúčastnil, neskôr spomínal, ako sa v očiach jeho strýka zaleskli slzy.

Vernova smrť roku 1905 bola jasným dôkazom jeho viery. Zomrel „zaopatrený sviatosťami“, ako sa písalo i v smútočnom oznámení. Mal cirkevný pohreb, ktorého sa zúčastnilo päťtisíc ľudí. Nebola to žiadna samozrejmosť, ak si uvedomíme, že v tých časoch zúrila vo Francúzsku ostrá proticirkevná kampaň.

Vernov „imídž“ demokrata a sentimentálneho humanistu sa dá ľahko vyvrátiť aj na základe niektorých jeho románov. Verne dokonca napísal jednoznačne katolícky orientovanú novelu o protirevolučných bojoch vo Vendée s názvom Gróf z Chanteleine. Ale napríklad i Carov kuriér svojou obhajobou boja cárskej vlády proti turkickým vzbúrencom môže byť dnes pre isté liberálne kruhy prinajmenšom udivujúci. Alebo Bezmenná rodina, román o boji francúzskych obyvateľov Kanady proti Britom, ktorý je plný vlastenectva a protibrítskeho hnevu. Katolicizmus hlavného hrdinu Jána Bezmenného je v pôvodnom vydaní zjavné, hoci v českom preklade z roku 1960 už pôsobí veľmi zastarene.

Môžeme si len domýšľať, čo všetko bolo z Vernových diel vynechané. Aj romány, ktoré si automaticky privlastnili ľudia ľavicového zmýšľania, ako napr. Ocelové mesto, Vynález skazy alebo Robur Pán sveta, môžeme vykladať z náboženského hľadiska ako kritiku ľudskej pýchy a nielen ako „varovanie“, keď sa vedy zmocnili pravicovo-militantné živly. Už zmienený román Paríž v 20. storočí je ukázkou antiutópie, ktorá svojím temným koncom, predtuchou európskeho úpadku a života bez náboženstva, dokonale vyvracia obraz Verne ako lacného vyznávača pokroku ľudstva.

O tom, že Verne nebol nijaký ľavicový utopista a rojko, ale že bol francúzskym katolíckym vlastencom (dnes nacionalistom), svedčí ešte jeden zvlášť utajovaný fakt. Verne sa v Dreyfusovej afére pridal jednoznačne na stranu pravice. Podpísal sa pod iniciatívu Maurica Barresa na vytvorenie Ligy francúzskej vlasti, ktorú dreyfusovci posmešne nazvali „Liga šable a kropáča“ ako jeden z jej zakladateľov.

Keď Verne zomrel, denník L'Osservatore Romano o ňom priniesol niekoľkostránkový nekrológ. Jeho príslušnosť ku katolíckej Cirkvi bola v tej dobe všeobecne známa. Je teda na nás, na katolíkoch, aby sme si autora, ktorého tak rady zapriahajú do svojich plánov rôzne protikresťanské sily, nedali vziať.

TeDeum 3/2012

Básne sú z článku Hal'ko, J.:
Jules Verne, ako ho nepoznáme,
In: Katolícke noviny 4/2003

TEODOR KRIŽKA

Via Dolorosa

*Ku komu by som šiel, keď cesty vedú
odvšadiaľ k Nemu, darmo opačne
zapriaha pýcha slávu, moc i biedu.
Bez Neho nekončí a nezačne*

*ani vlas na hlave, nie ešte strmý
chodníček k nebu, nádej páriov,
chlieb, čo sa volá slzy, krv a rummy,
vždy iba kústik pod Kalváriou...*

*Tak ľahučko sa klesá - nie však nadol,
za uši ma to ťahá dohora.
Darmo som do popola padol
na tvár, keď dvíha si ma pokora.*

*Ako sa víno rodí ešte v hrozne,
aj mne ten pôrod krásne ublíži.
Ježišu Kriste, ako je to možné,
že nesieš kríž aj s ľudstvom na kríži.*

Rozlúčka

s tetou Zuzanou

Zuzane Vaňousovej,
rod. Kronerovej,
najstaršej sestre veľkého herca,
skvelej maliarke
a dobrému človeku,
ktorý mi chýba

*Obrázky na skle, keď sa ruky trasú,
už nehovoria, iba spievajú si
o tom, Kto celý vyžaruje krásu -
rozbitnú iba na celistvé kusy.*

*A maľuje, a spieva si to chvenie,
viac už nie svoje, ale celé Božie.
Obrázky na skle. Obloha je pre ne
podklad i rám, a takmer už aj lože.*

*Chvie sa to v prstoch, veď sa to chvie v srdci,
až kdesi tam, kam s krčiaztkom chodí
nádej a láska, ak je človek súci
na smäd a potom na hlt sviežej vody.*

*Chvie sa to v prstoch, na končeku štetca,
kde anjeli sa privrávajú živým,
keď prosia Boha v prstoch spevom chviť sa,
milosrdným a jakživ spravodlivým.*

*Chvie sa to v prstoch... Že klas býva stohom,
tón hudbou, kvapka studňou toho chvenia,
kam všetci musíme... Nuž zbohom! S Bohom!
A dovidenia! Zasa do videnia!*

Kultúra divadelného spolčovania

Dráma Kristovho umučenia a zmŕtvychvstania sprítomňovaná v katolíckych chrámoch na Slovensku vo vypätom veľkonočnom čase už mnoho storočí dojma, povznáša a spokoňuje každého človeka túžiaceho po odpustení a spáse. Pašie - to sú spevy, modlitba a recitácia či spevohra v jednom prúde v spoločnom chrámovom priestore. Tu kdesi sa začína utvárať zmysel slovenského človeka pre prežívanie duchovných a biblických námetov, pre to, čo náš významný historik umenia a teatrolog Michal Adamov Kováč v knihe *Dozrievanie kresťanského divadla (Úvahy a hodnotenia podnietené pätnástimi ročníkmi Gorazdovho Močenka, Močenok 2011, 290 s.)* nazýva kresťanským divadlom.

Ústredný pojem má svoje dobré odôvodnenie v analýze konkrétnych počínov divadelných súborov zo Slovenska i zo zahraničia, ktoré svoje diela predvádzajú už takmer dve desaťročia na pôde starobylého Močenka v starobylej Nitrianskej diecéze. Zúčastňujú sa na ňom prevažne mládežnícke a detské súbory a prehliadka má okrem iného aj cieľ podporovať súťaživosť v konaní dobra. Zmysel tejto súťaživosti sa odráža v stúpajúcej úrovni umeleckých produktov a v postupnom upevňovaní systematickej práce súborov, ktoré do tohto kultúrneho spoločenstva už roky patria.

Kováčova kronika divadelných počínov predvedených na Gorazdovom Močenku však úlohu kroniky ďaleko prekračuje. Je významnou a v našej teatrologickej literatúre ojedinelou štúdiou o podstate a poslaní divadla ako jedného z kolektívnych umení s mocným účinkom na formovanie jednotlivca i spoločnosti. Táto téma je o to významnejšia, že kresťanské divadlo sa v súčasnosti nachádza obklopené, ba priam zavalené hústinou mediálne ľahko dostupných, ideologicky pochybných, propagačne podozrivo forsirovaných, finančne štedro podporovaných aj dotovaných svetkých divadiel, ktorých prevažná časť sa bez škripulí oddáva relativizovaniu tradičných mravných hodnôt počúvajúc, či skôr poslúchajúc príkazy zlatého teľaťa.

Autor upozorňuje aj na ďalšiu kontextovú skutočnosť: „Nemôžeme nevnímať, že kresťanské divadlo sa ocitlo v okolnostiach polarizácie sekulárneho divadla, ktoré sa na jednej strane buď prispôbuje trhu a ponúka, čo sa ľudom páči, čo je schopné zábavy, alebo vzburu proti takejto krajnosti, zápasíac o svoje bytie experimentmi, výbojmi, pokusmi, hľadaním, ako posunúť, neraz i rozbiť či dekomponovať ustálené spôsoby inscenovania, čo spravidla nazývame alternatívnym divadlom, teda hľadaním novej reči divadelnej výpovede... Z tejto stránky je kresťanské divadlo skôr v styku so svetskou alternatívou než proti nej. Preto mnohé divadelné súbory aj na Gorazdovom Močenku otvorili vo svojich inscenáciách zápas o modernu!“

V tomto kontexte je úloha kresťanského divadla veľmi dôležitá a zároveň veľmi delikátna. Kováč ju analyzuje s veľkým prehľadom a citom pre spravodlivosť. Svoje kritické úsudky odôvodňuje literárno-historicky, divadelne historicky i teoreticky. Upozorňuje na historické špecifiká slovenského kresťanského divadla i kresťanského diváka, na psychologické osobitosti vnímania a prežívania našich národných i politických dejín a z nich vyplývajúce konzekvenencie pre formovanie a uvádzanie divadelného tvaru. Uvádza hlavné okolnosti, ktoré vplývajú na naše ponímanie náboženstva a morálky, na naše chápanie slobody či takzvaného „oslobodzovania“ a podobných politických klíš a psychických traum šarpatáciach na Slovensku.

Retrospektíva nás presvedča, že slovenské kresťanské divadlo má na čo nadväzovať. Prvým a najbohatším zdrojom nášho kresťanského divadla v minulosti bola nepochybne vianočná a veľkonočná liturgia po stáročia šťastne dopĺňovaná tradíciou ľudových dramatických podaní v širokom žánrovom rozpätí folklóru. V oboch platformách sa prejavil akýsi prirodzený cit slovenského človeka pre metafórické spodobovanie mravných a mravne postulovaných existenciálnych problémov, ktorý sa v nepriaznivom čase útlaku azda oslabil, ale

nikdy nezaničil. Odolal aj násilnému boľševickému simplicizmu a iste nezanične ani v liberálnom marazme. Autor poukazuje na skutočnosť, že v čase totálneho vnucovania aziatských kultúrnych návykov do nášho prostredia to boli najmä vianočné a veľkonočné výjavy, čo garantovali, že kresťanské divadlo nezahynie. Ono sa iba utiahlo do kaplniek a kostolov, pričom skromné svetské divadelné prejavy pokračovali aj vo vonkajšom, mocensky kontrolovanom prostredí s využitím predstieranej záľuby marxistických ideológov v takzvanej „ľudovosti“ - a sporadicky ožívali napríklad v povolených hrách Ferka Urbánka.

Poslanie divadla je univerzálne. Prezentuje sa v ňom skutočnosť živá i skutočnosť myslenná, vytvorená fantáziou, obidve sa stvárajú cez gesto, reč, spev, hudbu, tanec a odohrávajú sa v špecifickom priestore, ktorý nemusí mať vždy podobu kamenného divadla. V divadelnom tvare účinkujúci odovzdávajú svoju skúsenosť publiku kombináciou gest, reči, spevu, hudby, tanca. Fyzicky sprítomňujú určité zameranie myšlienok, určitý ideál. Účinnosť tohto podania sa posilňuje cez ďalšie znaky a symboly, v ktorých hrá dôležitú úlohu nielen obsah a zameranie diela, ale aj miesto konania, kulisy, osvetlenie, ozvučenie - čiže celá ozvláštnená a stylizovaná skutočnosť.

Kresťanské divadlo sprítomňované v Gorazdovom Močenku i mimo neho (autor zachytáva napríklad aj záslušnú aktivitu slovenských saleziánov a ich divadelné prehliadky v Žiline) je osobitnou formou evanjelizácie. Táto náročná úloha je v trvalom vývoji, ktorý autor charakterizoval azda najpresnejšie výrazom „dozrievanie“.

Takáto cesta nie je ľahká, organizačne ani metodicky, toľko ak sa odohráva v podmienkach experimentovania s divadelným tvarom. Príkladom náročnosti a rizik bolo napríklad predstavenie takzvanej „rockovej pobožnosti“ Krížovej cesty, ktorú predviedli mladí z Trstenej v roku 2001, ktorí išli až na hranicu spájateľnosti žánrov prostriedkami hudby a audiovizuálneho programu, alebo „Rozprávka narýchlo“ z roku 2002 v podaní súboru Gašparko z Lendaku so zdvojením príbehu z apokryfického evanjelia so Snehulienkou, s naznačovaním postáv na plátne, čo nevyhnutne predpokladá subjektívne dotváranie zmyslu predstavenia samým divákom.

Veľmi cenný zápas sa odohráva na pôde kresťanského divadla aj v oblasti interpretácie literatúry a medzižánrových presunov. Pre nové kresťanské divadlo je charakteristické takzvané „nové čítanie klasických predlôh“, ktoré má najčastejšie podobu adaptácie pôvodne nedramatických literárnych foriem. Takéto transformovanie predlôh prinieslo veľa nových poznatkov aj pre literárnu vedu a pre metodiku školského i mimoškolského literárneho vzdelávania.

Znalosť svetovej literatúry je určite prednosťou každej dramaturgie, ako to dokazuje napríklad Sen o ruži - spracovanie rozprávky Oscara Wildea Slávik a ruža divadelným spoločenstvom Rafael pri Kolpingovej rodine v Bošanoch v muzikálovej podobe. Tento vychytený žánr svetského divadla býva neraz spájaný s relativizovaním mravných pravidiel života, či dokonca s prislúhovaním nízkym púdom, s jasnou komerčnou motiváciou. To však nebráni, aby sa spev, hudba, tanec plus výtvarné efekty v ucelenom tvare nemohli stať predmetom kresťanského divadla, ak ono nájde spôsob, ako sa zmocniť atraktívnych námetov zodpovednejšie. Bošianska inscenácia ukázala, že pri premyslenom režijnom spracovaní možno prekonávať aj problémovosť nevhodných symbolov, či dokonca rozšíriť pôvodné hranice literárnych predlôh a obohatovať ich kresťanským názorom. V bošianskom podaní sa podarilo povýšiť kritickú myšlienku Oscara Wildea o negatívach myslenia a konania sveta mešťakov v náležitej stylizácii do vyššej mravnej polohy a pôvodný zúžený koncept pochybnéj lásky muža k mužovi presvedčivo pretransformovať prirodzenosťou pozemských vzťahov muža a ženy až na úroveň idey Kristovej lásky k ľudom, čo šťastne zintenzívnilo účinnosť a pravdivosť Wildeovej pôvodiny. Kováčovo posúdenie tohto

problému v porote i v knihe je principiálne a nepochybne prispelo k prehĺbeniu ideologickej stratégie kresťanského divadla vôbec. Ukázalo sa, že premyslené kresťanské divadlo môže mať veľký obnovujúci účinok na človeka, ak je vedené dobrým úmyslom a riadi sa kultivovaným estetickým citom. O podobnú intenzifikáciu literárnej predlohy na pôde Močenka sa pokúsil aj Divadelný súbor Daxner v Tisovci podaním *Hviezdoslavovho Očtíma*, v ktorom divadelníci sprítomnili a metafóricky umocnili protiklad sveta bohatých a chudobných.

Rovnaké konštatovanie patrí aj inscenácii *Kukučínovho Neprebudeného divadelného súborom pri kultúrnom stredisku Močenok (2007)*. Objavná idea inscenácie zvýraznila kresťanskú ideu v danej téme, keď mládenec odsunutý na okraj spoločenstva - Kukučínov Ondráš - nielen pozná, čo je to katechizmus, ale aj dodržiava záväzné slovo, lebo košíky vie nielen pliesť, ale aj rozdávať! Takto práve sociálne nepatričný Ondráš v konfrontácii so zvodkyňou vydáva svedectvo, ktoré sa stáva posolstvom širšieho významu aj pre dnešok, keďže to podstatné v kresťanstve je nepochybne láska a láska je to, čo každého človeka presahuje.

Jednou z ciest kresťanského mládežníckeho a detského divadla je adaptácia rozprávok a exploatacia ich mravných poučení. Gorazdov Močenok predstavil viacero produktívnych adaptačných línií, v ktorých prevažujú domáce ľudové rozprávky, klasické rozprávky aj takzvané rozprávky pre dospelých, ktoré sú azda najrizikovejšie pri snahách o re-interpretáciu z hľadiska jednoznačnosti mravného odkazu. Divadelné zobrazenie rozprávok je však pri umnom dramaturgickom spracovaní a režijnom vedení vďačnou príležitosťou na inovácie najrozmanitejšieho druhu.

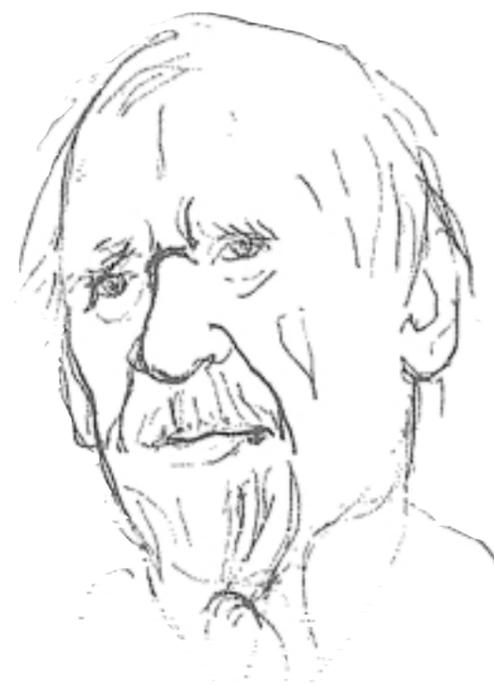
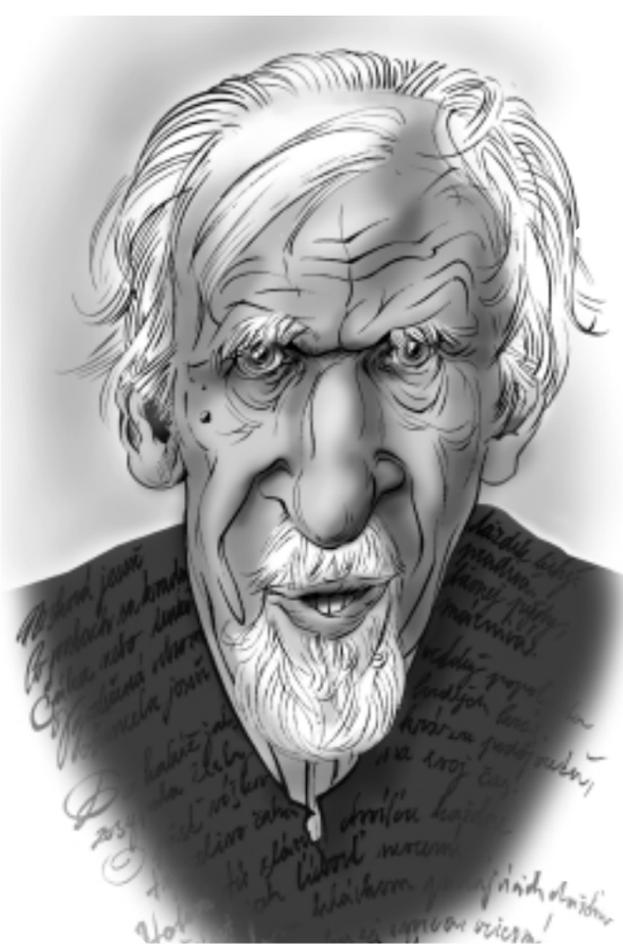
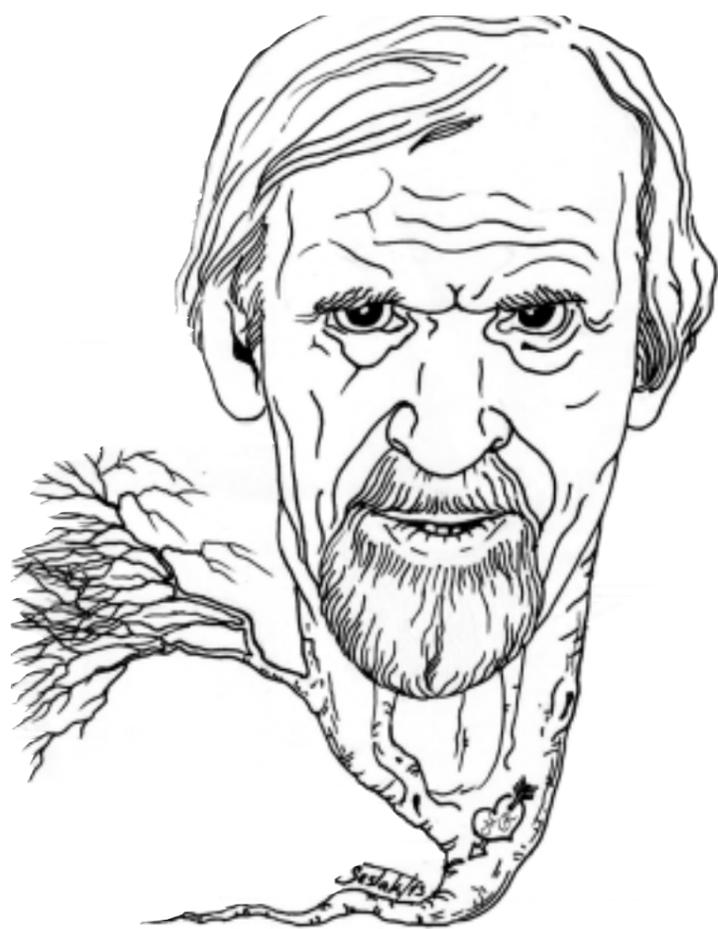
Kováčove hodnotiace výklady obohacujú aj špecifické kapitoly o význame spolčovania, o vzťahu pohybu a hudby či o metafórickosti a kontaktosti. Autor ich dopĺňa informáciami o prameňoch, ktoré profesionálny aj ochotnícky organizátor divadla musí poznať pri príprave dobrého predstavenia. Prameň dopĺňajú upozornenia a praktické návody na riadenie deja, na usmerňovanie tvorby postáv a napokon aj na divadelnú výpravu v najrozmanitejších podmienkach, pretože „divadelným priestorom môže byť akékoľvek prostredie“.

Súbežne s hodnotením „malých dejín“ kresťanský orientovaného divadla na Slovensku autor sa venuje aj špecifickým zreteľom, najmä spoločenskému kontextu, v akom sa vývin odohráva, ako aj súbežnému vývinu svetského divadla a jeho scénických foriem.

V kapitole *Kresťanské umenie a postmoderna* autor uvažuje o vplyvoch najbližších kontaktných oblastí s dôsledkami na utváranie vlastných konceptov kresťanský zmyslajúcего divadelného dramaturga, režiséra, ako aj herca či spolupracujúceho tvármého alebo hudobného umelca. Postmoderna sa prevažne odklonila od náboženstva, ale „koniec novoveku“, ktorým sa chce vystatovať, sa nemusí skončiť iba ako definitívny odklon od tradície. Vývin sa dá vykladať aj optimistickerejšie, ako otvorenie sa novej spiritualite, ktorá rozkladný pátos postmodernity zastaví alebo aspoň spomalí. Viera v obnovu človeka, ktorá je pevne zakotvená v základoch kresťanskej etiky i estetiky, je dobrým východiskom pre takúto nádej.

Každý ročník Gorazdovho Močenka (od r. 1993) potvrdzuje, že kresťanské divadlo na Slovensku žije, hoci aj tiesnené hypertrofiou svetských scénických udalostí. Prehliadka prináša nové a nové dôkazy o nastolovaní a úspešnom spracovaní vážnych tém v množstve dramatických žánrov od činohry cez spevohru až po bábovkové divadlo, od dramaturgie balád až po kabaretné scény, od komédie až po deklamáciu lyriky. Ukazuje sa, že kresťanským divadelným súborom, ktoré sa rozhodli plniť osobitné evanjelizáčné úlohy, nie je cudzí žiaden moderný výraz. Pri kvalifikovanom vedení, ku ktorému prispieva mimoriadnym spôsobom práve odporúčaná Kováčova kniha, sú súbory schopné čoraz častejšie dospieť k integrálnemu divadelnému výrazu.

BLAŽEJ BELÁK

Pocta Rúfusovi

Tváre známych osobností vždy priťahovali pozornosť majstrov ceruzy, pera či štetca. Ich portréty obdivujú nielen súčasníci, ale zostávajú pre budúce generácie dokumentom doby. Patrí k nim aj tvár básnika Milana R ú f u s a (1928-2009). Liptovský rodák zomrel v Bratislave roku 2009. Tohto roku by sa dožil svojich 85. narodenín.

Podobizňami Milana Rúfusa vzdali poctu básnikovi (zhora a zľava doprava) Miroslav Šesták, Miroslav Regitko, Vlasta Mlejnková (ČR), Milan Stano, Vladimír Močalov (Rusko), Linda Kiszházy (Maďarsko), Lubomír Vaněk (ČR), Mahmud Ešonkulov (Uzbekistan), na 11. strane zhora - Ján Fiřma, Miroslav Vomáčka a Jozef Hudák.

PETER ZÁVACKÝ

Priblížme sa k pravde

o prvej Slovenskej republike.

(Pokračovanie zo 4. strany)

Až po zistení, že sú mimo dosahu boli vynesené rozsudky, ktoré sa nemohli vykonať. Dr. J. Kubala toto svedectvo dal overené písomne Národnému súdu, ktorý ho odmietol zobrať do úvahy.

Vincent Tomášek podal svedectvo, ako J. Tiso jemu a ďalším jedenástim zachránil život v Banskej Bystrici po potlačení Povstania, keď ich Nemci zaistili a chceli na Silvestra 1944 verejne popraviť. Boli tam aj synovia exponovaných čechoslovákov bratia Nábělkovci, Vašek a ďalší. O záchranu žiadal prezidenta Dr. Ján Balko, ktorý o tom píše v knihe Desiat rokov v slovenskej politike- 2 (2005, s. 249-252).

Koľko urážok sa vzneslo na adresu prezidenta preto, že po potlačení povstania vyznamenal niekoľko nemeckých vojakov. Dokonca mal slúžiť vrah slávnostnú sv. omšu, na ktorej hral na organe generál Höfle, čo je obyčajná lož. Bol to jeden závažný bod žaloby retribučného súdu. Nikto neuviedol a nezohľadnil, že tých pár plieškov zachránilo mestá B. Bystricu, Zvolen a Brezno od ich zbombardovania, vypálenia a popravy mnohých občanov. (Jozef Vrba, Muž ktorý sa vzoprel Hitlerovi, 1998, s. 56-57) Autor tiež píše o mnohých konkrétnych Židoch, ktorým sám vybavil výnimku u prezidenta, keďže ako bankový úradník v Bánovciach n/B mal u neho dôveru.

V televíznej relácii Pošta pre teba Ján Bundzák, ako žijúci svedok, opísal, ako Tiso po Povstaní zachránil 800 detí, ktoré sa liečili vo Vysokých Tatrách pred odvečením do Nemecka. Slovenské národné noviny SNN 51-52/2011 uverejnili s ním rozhovor pod názvom Prezident Tiso zachránil pred koncentrákom osemsto detí, ku ktorému sa vrátili aj s reakciou čitateľov v čísle SNN 13-14/2012. V ňom J. Bundzák argumentačne odpovedal na niektoré invetívny. Čítajte, SNN sú na internete!

Zásluhou prezidenta a niektorých ministrov bola po vypuknutí povstania zastavená aj evakuácia občanov, odvážanie zariadení priemyselných podnikov, surovín, zásob potravín, organizovaná Nemcami. Upozornili ho na to listom aj štyria biskupi, ktorý mu odporučili, že ak sa to nezastaví, aby odstúpil. Prišlo k rokovaniam s Nemcami a prezident dokonca poslal Hitlerovi osobný list, v ktorom sa sťažuje na počínanie nemeckej strany a žiada ho o osobný zákrok. Reakcia Nemcov bola najskôr ostrá. Himmler napísal Ribbentropovi: „Ríšsky vodca SS pokladá list ministerského predsedu i prezidenta za bezočivosť.“ Napokon Nemci ustúpili, prestali evakuácie a zachránili sa miliardové hodnoty. Podrobne o tom píše G. Medrický v knihe Minister spomína, s. 299-319.

NACHÁDZA SA DR. J. TISO NA LISTINE VOJNOVÝCH ZLOČINCOV?

Touto otázkou sa zaoberali dvaja Generálni prokurátori Č-SFR JUDr. Tibor Böhm a JUDr. Ivan Gašparovič. Po preštudovaní dokumentov vyhlásili, že nebol. Dr. Böhma to stálo miesto.

Národným súdom bol Dr. Tiso odsú-

dený hlavne pre tzv. rozbitie republiky. Dnes už každý priznáva, že vyhlásenie štátnej samostatnosti 14. marca 1939 bolo pre Slovensko jediným rozumným riešením. Zásluhu na tom má Dr. Tiso, ktorý prijal pozvanie Hitlera rokovať o osamostatnení, ale sa vzoprel tak urobiť nelegálne z Berlína. Zabránilo sa tým rozkúskovaniu Slovenska, alebo aby sa stalo nemeckým protektorátom.

K POLITICKEJ A MORÁLNEJ ZODPOVEDNOSTI DR. JOZEFA TISU.

Na túto tému sa uskutočnil seminár za účasti významných odborníkov na morálku a k jeho zodpovednosti sa vyjadrila aj naša najvyššia katolícka hierarchia. Pokiaľ ide o židovskú otázku všetkému nemohol zabrániť a v tom prípade nemôže mať ani vinu. Kto skúma otázku zodpovednosti a viny musí zisťovať nielen to, čo sa stalo, ale aj prečo sa to stalo, čo ho viedlo k tomu, aké mal možnosti. Robil, čo v danej situácii bolo v jeho silách a právomoci, ako aj rozumné, aby napr. silnými slovami viac neškodil. Niekedy volil zásadu menšieho zla, ktorá je v súlade s morálkou, ale ktorú mu niektorí zazlievajú. Napríklad mal možnosť ísť do B. Bystrice vyznamenať niekoľkých Nemcov a tým zachrániť životy a mestá pred zbombardovaním, alebo to odmietnuť a všetko nechať napospas. Rozhodol sa správne pre menšie zlo, pre vyznamenania. Alebo bol postavený pred otázkou, či nechať odzbrojiť bratislavskú posádku po vypuknutí povstania a tým zabrániť jej masakre nemeckou armádou, alebo nechať pripustiť nezmyselné krviprelievania. Rozhodol sa vziať zodpovednosť na svoje plecia a pripustil odzbrojenie. Právnik a obhajca Dr. E. Žabkay to nazval konanie v krajnej núdzi a „krajná núdza vylučuje vinu“. Dovoľm si porovnanie s rokom 1968, keď prišli okupačné vojská Varšavskej zmluvy. Vojenský odpor by trval niekoľko hodín, ale tzv. „kontrarevolúcia“ by bola krvavo potlačená, čím by si zdôvodnili aj „oprávnený“ zásah. Múdre bolo vyzvanie na pasívnu rezistenciu.

NIEKTORÉ VYJADRENIA OSOBNOSTÍ O DR. JOZEFOVI TISOVI

„V skutočnosti, že prezidentom sa stal Dr. Tiso, videli vo vtedajšej zmetenej situácii nielen katolíci, ale aj iní Slováci najlepšiu záruku proti hrozbe nacizmu. ...Prezident Tiso sa musel stretať ako verejný činiteľ s nacistami, musel niekedy prekryť mierne činy silnými slovami. Aj dnešní politici trocha ináč hovoria a ináč robia. No za tieňom prezidenta a mnohých členov vlády slovenskí roľníci pokojne orali a siali, profesori prednášali, študenti sa učili, matky varili deťom, básnici a spisovatelia vydávali knihy ako nikdy predtým. A to všetko na ostrove, okolo ktorého zúrila najstrašnejšia vojna. Ak je úlohou politikov chrániť národ, kto by bol v tejto zúfalej situácii dosiahol viac!“ (z listu Čsl. televízie zo 7.4.1989)

JÁN CHRYZOSTOM KARDINÁL KOREC

„Vo vojnovom období bolo treba previesť národ a štát cez nebezpečné úskalia.

Išlo o bytie a nebytie národa. A rozhodovali o nás iní, početnejší a mocnejší. V ťažkej situácii sa hľadalo najoptimálnejšie riešenie. Ako sa mala vtedajšia situácia lepšie riešiť? Bol iný vhodnejší model? Pohodlnejšie by bolo zutekať, ponechať národ osudu, odísť do bezpečia za more, alebo do východných stepí.“ (Z príhovoru pri 50. výročí popravy Dr. J. Tisu, 18. apríla 1997)

PREČO SA DR. JOZEF TISO NEVZDAL FUNKCIE PREZIDENTA

Pred Národným súdom to zdôvodnil nasledovne: „Prečo som sa teda nevzdal? Nevzdal som sa preto, lebo som cítil mravný záväzok zastávať funkciu, ktorú som prevzal, kým ma od nej neoslobodia zákonití ústavní činitelia. Bol by som sa pokladal za zbabelca, čo uteká od ťažkej úlohy, ktorú má plniť. Bol by som robil egoisticky, keď je národ v ťažkých chvíľach a ja ho vtedy nechám, odídem do súkromného života. Nebolo možné pomýšľať, aby som bol odišiel z miesta, lebo by bolo bývalo ešte horšie. Ako ste počuli z úst viacerých svedkov, sami Židia mi odkazovali a prosili, aby som vytrval, lebo len zatiaľ sa cítia ako tak istí, dokiaľ som ja tam.“

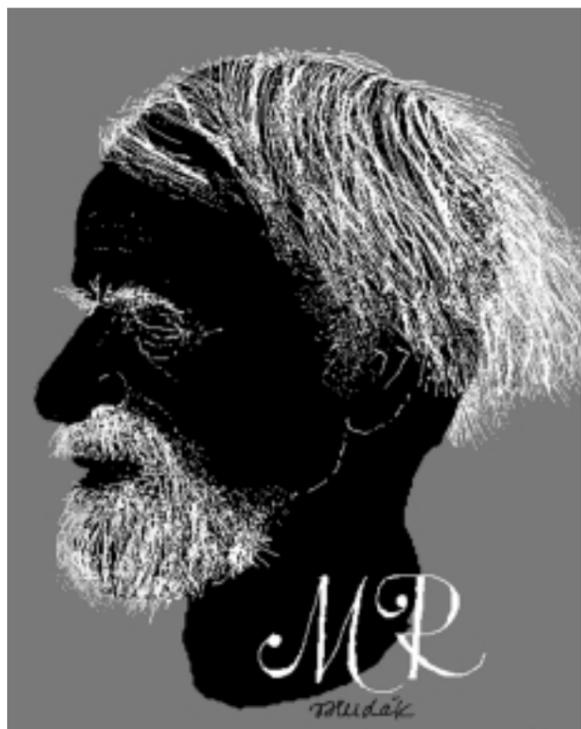
ARCIBISKUP MONS. ALOJZ TKÁČ

Pre Dr. J. Tisu bola rozhodujúca svedecká výpoveď arcibiskupa Dr. Karola Kmeťka pred Národným súdom dňa 6. januára 1947. Jeho svedecká výpoveď (SNA TnFud 6/46 - 3/2 Dr. Karol Kmeťko), bola veľmi vecná, objektívna a privádzala sudcov i žalobcov často do pomýkova. Okrem iného povedal, že na nitrianske biskupstvo chodili rabíni a prosili: „aby pán Dr. Jozef Tiso zostal prezidentom, ak on nebude prezidentom bude koniec! Do posledného Žida zahynieme všetci.“

Dňa 11. 1. 1947 Dr. Tiso pred súdom vyhlásil: „Po svedeckej výpovedi pána arcibiskupa Dr. Kmeťku je, ako som povedal svojmu obhajcovi, vlastne tento proces pre mňa skončený, lebo som dostal rozsudok tak vo veci národnej, aj v kňazskej.“

Napriek nesporným zásluhám o národ počas ťažkých vojnových rokov bol Dr. J. Tiso hanebne odsúdený a popravený. Bola to aj pomsta Beneša za získanú štátnu samostatnosť, čo možno nazvať politickou vraždou. Po roku 1990 sa začali odkrývať biele miesta našich dejín, ktoré boli za komunistického režimu ideologicky deformované. Prišlo k mnohým súdnym rehabilitáciám a bolo napísaných veľa kníh a článkov s novým pohľadom na naše dejiny. Národ sa zjednotil v otázke zásluh Bernolákovcov, Štúrovcov, Štefánika, Andreja Hlinku a mnohých dejateľov. Vážime si náboženský a kultúrny význam misie solúnskych bratov sv. Cyrila a Metoda a ich žiakov. Sľubne sa vyvíjajú vzťahy medzi cirkvami. Prichádza aj nová generácia mladých historikov a treba dúfať, že sa pokúsí o objektívne spracovanie dosiaľ sporných úsekov našich dejín, aby prišlo k čo najširšiemu národnému zmiereniu aj v týchto otázkach.

STANISLAV MÁJEK

KULTÚRA

Dvojtýždenník závislý od etiky
Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava.
Telefón 0903 846 313.
Vydáva FACTUM BONUM, spol. s r. o.,
Wolkrova 39, 851 01 Bratislava.
IČO: 35 734 710

Predseda redakčnej rady: Július Binder – Šéfredaktor: TEODOR KRÍŽKA. – Cena jedného čísla je 1,50 € – Časopis vychádza každé dva týždne s výnimkou mesiacov júl a august. Ročne vychádza 21 čísel – Stánkový predaj: Mediaprint-Kapa, Pressegrasso, a. s. Objednávky na predplatné prijíma každá pošta a poštový doručovateľ Slovenskej pošty, alebo elektronicky na e-mailovej adrese: ganisnina.renata@slposta.sk. Objednávky do zahraničia vybavuje Slovenská pošta, a. s., Stredisko predplatného tlače, Uzbecká 4, P. O. BOX 164, 820 14 Bratislava 214, e-mail: zahranična.tlac@slposta.sk. –

Telefonické predplatné: 02/54418102 alebo 02/54418091 – Registračné číslo: EV 757/08. – Prijímame iba príspevky napísané elektronicky vo formáte word, označené menom autora a graficky neupravené. Nevyžiadané rukopisy nevraciam. Stanovisko redakcie sa nemusí zhodovať s názorom autora – E-mail redakcie: kultura@orangemail.sk – internetová stránka a archív časopisu: www.kultura-fb.sk – Tento ročník vychádza s príspevkom Ministerstva kultúry SR. – ISSN 1335-3470 (tlačené vydanie) ISSN 1336-2992 (online)

(Pokračovanie
z predchádzajúceho čísla)

V roku 1918 potreboval Masaryk finančné príspevky a morálnu podporu od amerických Slovákov. Hoci nemienil Slovákom priznať svojbytnosť, navrhol im Pittsburskú dohodu, na koncipovaní ktorej sa významne podieľal. Ku koncu vojny priznal, že dostal od nich 200 000 dolárov. Pittsburská dohoda schvaľovala spojenie Slovákov a Čechov v samostatnom štáte, v ktorom malo mať Slovensko vlastnú administratívu, s nem a súdy. Zo slovenského hľadiska znamenala ústup od hlavných požiadaviek Clevelandskej dohody, ale i tak zaručovala Slovákom širokú samosprávu a slovenčinu ako úradný jazyk na školách, v úradoch a vo verejnom živote. Na rozdiel od Clevelandskej dohody nemalo ísť o federatívne usporiadanie štátu a forma štátu mala byť republikánska. Masaryk ju podpísal 30. mája 1918. Podpísal ju vlastne dvakrát - originál a kaligrafickú kópiu, ktorú mu predložil Albert Mamatej 14. novembra 1918, v deň voľby Masaryka za prezidenta republiky. Pittsburská dohoda je už dohoda medzi Česko-Slovenskou národnou radou v USA a designovanou hlavou štátu. Česko-Slovenská Dohoda, uzavretá v Pittsburghu, PA., dňa 30. mája 1918 mala nasledujúce znenie:

„Predstavitelia slovenských a českých organizácií v Spojených štátoch, Slovenskej Ligy, Českého Národného Združenia a Zväzu Českých Katolíkov porokovali za prítomnosti predsedu Česko-Slovenskej Národnej Rady prof. Masaryka o česko-slovenskej otázke a o našich posvädných programových prejavoch a uzniesli sa nasledovne:

Schvaľujeme politický program usilujúci sa o Spojenie Čechov a Slovákov v samostatnom štáte z Českých Zemi a Slovenska. Slovensko bude mať svoju vlastnú administratívu, svoj snem a svoje súdy. Slovenčina bude úradným jazykom v škole, v úrade a vo verejnom živote vôbec. Česko-slovenský štát bude republikou, jeho Konštitúcia bude demokratická.

Organizácia spolupráce Čechov a Slovákov v Spojených štátoch bude podľa potreby a meniacej sa situácie, pri spoločnom dorozumení, prehĺbená a upravená.

Podrobné ustanovenia o zriadení česko-slovenského štátu ponechávajú sa oslobodeným Čechom a Slovákom a ich právoplatným predstaviteľom.“

Po vojne už pomoc týchto Slovákov Masaryk nepotreboval a tak Pittsburskú dohodu ignoroval a Slovensko bolo centralisticky riadené Prahou. Keď Andrej Hlinka pripomenul Masarykovi v roku 1929 jeho záväzok, Masaryk nazval Pittsburskú dohodu „falsom“.

19. augusta 1918 opúšťa Štefánik Paríž, aby spoločne s francúzskym generálom Janinovi vyriešil problémy česko-slovenských légii v Rusku. Po tretikrát vstúpi na ruskú pôdu (predtým 1906, 1916-17). Prichádza do Brestu, aby nasadol na americkú loď Mongolia, ktorá 22. augusta vypláva od francúzskych brehov cez Atlantik do New Yorku. V noci 2. septembra 1918 prichádza Štefánik do New Yorku a na druhý deň sa dozvie, že vláda Spojených štátov amerických deň predtým oficiálne oznámila, že česko-slovenské vojsko pokladá za spojeneckú armádu a Česko-slovenskú národnú radu uznáva ako česko-slovenskú vládu de facto. Medzi 6. septembrom a 17. septembrom mal Štefánik niekoľko osobných rozhovorov s Masarykom v New Yorku a vo Washingtone. Masaryk mu vedome zatajuje list, ktorý obdržal od Beneša ešte 28. júla 1918, v ktorom mu opísal svoje rokovania v Paríži a v Londýne o uznaní Česko-slovenskej národnej rady ako budúcej česko-slovenskej vlády de facto a česko-slovenského vojska ako spojeneckej armády podliehajú-

cej Česko-slovenskej národnej rade. 17. septembra odchádza Štefánik vlakom do Pittsburghu a odtiaľ do San Francisca. Zo San Francisca odchádza 24. septembra na japonskej lodi Korea Maru do Japonska. Počas zastávky v Honolulu 30. septembra, v hlavnom meste Havajských ostrovov, napísal Štefánik list Masarykovi, čo by v deklarácii nemalo chýbať, ako by mala vyzerat' a chcel mať potvrdenú absolútnu solidaritu medzi Masarykom, ním a Benešom, z ktorého by bolo jasné, že Masaryk je „chrbticou celého organizmu, jeho hybnou silou a živým spojivom medzi národom doma a za hranicami. Beneš a ja sme Vaši plnomocní spolupracovníci...“ V liste Masarykovi uviedol, že uvedené body by „rád videl v proklamácii“ a zároveň ho požiadal, aby mu text proklamácie telegraficky poslal do Tokia, pretože ju chcel odovzdať japonskej a čínskej vláde a predložiť ju aj v Rusku. Masaryk mal text proklamácie odovzdať americkej vláde, ako aj na anglickom a talianskom veľvyslanectve vo Washingtone a Beneš sa mal spojiť s francúzskou vládou. Štefánik napísal list aj Benešovi, v ktorom ho informoval o svojich rozhovoroch s Masarykom v New Yorku a vo Washingtone. S týmto listom poslal Benešovi dve prílohy: návrh na zástavu budúceho samostatného česko-slovenského štátu: bielo-červenú s modrým klinom a štátú ako aj náčrt rádu Sokola s mečmi i bez mečov, ktoré vlastnoručne narysoval na lodi. Po takmer trojtýždňovej plavbe Tichým oceánom Korea Maru zakotvila 12. októbra v japonskom prístave Jokohama. Cestou z Jokohamy do Tokia sa od francúzskeho vojenského ataše dozvedel, že nemecká vláda prostredníctvom Švajčiarska požiadala vládu Dohody a ich spojencov o mier na základe Wilsonových štrnástich bodov z 8. januára 1918.

25. októbra 1918 obdržal Štefánik v Tokiu telegram od Beneša z Paríža. Bola to nóta, ktorú 14. októbra Beneš odovzdal v mene dočasnej česko-slovenskej vlády, bývalej Česko-slovenskej národnej rady francúzskemu ministrom zahraničia, ako aj francúzskym zastupiteľským úradom v zahraničí a vyslancom a veľvyslancom všetkých dohodových a spojeneckých krajín akreditovaných v Paríži. Z tohto telegramu sa Štefánik dozvedel, že v zahraničí bola utvorená dočasná česko-slovenská vláda na čele s T. G. Masarykom ako jej predsedom a ministrom financií, s Benešom ako ministrom zahraničia a vnútra a Štefánik mal zastávať post ministra obrany. O Benešovej dočasnej česko-slovenskej vláde so sídlom v Paríži sa dozvedel aj z novin v Tokiu ako aj o Masarykovej Washingtonskej deklarácii (Prohlášení nezávislosti československého národa jeho prozatímní vládou československou) vydané 18. októbra 1918 v Paríži.

Odchod Štefánika do Ruska sa hodil najmä Benešovi, ktorý mal obavy zo Štefánika, aby mu neohrozil kľúčové pozície pred blížiacim sa koncom vojny, ktorá rysovala vznik nového štátu. Beneš vo funkcii tajomníka ČSNR podriadený predsedovi Masarykovi a podpredsedovi Štefánikovi reorganizoval ČSNR na dočasnú čs. vládu so sídlom v Paríži. Sám sa poveril funkciami ministra zahraničia a ministra vnútra, Štefánika zosadil z funkcie viceprezidenta ČSNR a určil mu

funkciu ministra obrany a Masaryk si vyhradil predsedníctvo vlády a ministerstvo financií s ktorými aj tak narábal a na ktoré mienil povolať svojho nevlastného brata Dr. Redlicha. Beneš svoju svojvoľnú reorganizáciu oznámil Masarykovi do Washingtonu ešte 14. septembra 1918, keď mu navrhol okamžitú organizáciu trojčlennej čs. vlády so sídlom v Paríži pod predsedníctvom Masaryka a rozdelenie rezortov. Masaryk sa v tomto čase stretol so Štefánikom vo Washingtone, ale túto Benešovu akciu mu zamlčal.

Štefánik nebol s obsahom deklarácie, na ktorej bol dokonca aj jeho podpis, uzrozumený a svoje výhrady a pripomienky poslal Masarykovi do Washingtonu a Benešovi do Paríža hneď z Tokia 2. novembra cez francúzske veľvyslanectvo.

28. októbra 1918 došlo v Prahe k

DARINA VERGESOVÁ

Štefánik a istá spoločnosť honosiaca sa jeho menom

revolučnému uchopeniu moci Národným výborom, bez účasti nominovaného prezidenta Masaryka a toho, aby sa na Slovensku o pražskom prevrate ničो vedelo. Slovenská národná rada sa ustanovila až o 2 dni neskôr, 30. októbra 1918. Vo vláde zostal formálne aj Štefánik s titulom ministra vojny. Ministrom národnej obrany sa stal Klofáč, čo Štefánikovi nikto neoznámil. Až v Omsku sa Štefánik v januári 1919 z Klofáčovho telegramu dozvedel, že vlastne nie on, ale Klofáč je ministrom národnej obrany. A tak sa Štefánik podľa novej oficiálnej funkcie v pražskej vláde, začal podpisovať ako „minister vojenstva“ a s týmto titulom sa vrátil zo Sibíri do Paríža.

Českí politici v Prahe vedeli, že ich osud už nezávisí od cisára a jeho vlády, ale od mierovej konferencie. Dohovorili sa s Benešom v Paríži, že sa stretnú v Ženeve na spoločnom rokovaní. Česká delegácia sa v Ženeve ubytovala v hoteli Beau Rivage. Slováci medzi nimi neboli. Stretnutie v hoteli Beau Rivage v dňoch 28. až 31. októbra 1918 otvoril a viedol Beneš.

Beneš sa ujal slova už v mene dočasnej čs. vlády, do ktorej sa sám menoval za ČSNR, teda aj v mene Štefánika, do funkcie ministra zahraničných vecí. V Benešovej delegácii boli Štefan Osuský, Ludvík Strimprl a Ivan Markovič. Dohodli sa, že prezidentom novej republiky bude Masaryk, ministerským predsedom Karel Kramář a Beneš so Štefánikom si ponechajú funkcie z „dočasnej čs. vlády“, čiže Štefánik bude ministrom národnej obrany (vojny) a Beneš ministrom zahraničia.

Klofáč mal byť ministrom teritoriálnej obrany, šlo tu teda o „duplicitu“ alebo skôr o oslabenie Štefánikovej funkcie. Definitívnu vládu malo zvoliť Revolučné Národné zhromaždenie, ktoré sa prvý raz zišlo 14. novembra 1918 po návrate pražskej delegácie zo Ženevy.

Masaryk bol ešte v USA, keď sa Národný výbor česko-slovenský ujal ústavodarnej úlohy pre celú, zatiaľ neohrančenú Československú republiku. 14. novembra sa tento zišiel v počte 249 delegátov, prijal Dočasnú ústavu, a všetkými hlasmi zvolil Masaryka za prezidenta. Z Národného výboru česko-slovenského sa utvoril ako zákonodárny orgán nadväzujúci na jeho činnosť Revolučné (Dočasné) Národné zhromaždenie, ktoré odovzdalo výkonnú moc prvej česko-slovenskej vláde Karla Kramářa v ten istý deň. Tá prevzala vládu od Masarykovej dočasnej česko-slovenskej vlády, uznanéj 14. októbra v Paríži západnými mocnosťami. Preambula Ústavy sa začínala „My, národ československý...“ Pittsburská dohoda sa pri koncipovaní Dočasnej ústavy zamietla pod koberec.

Keď generál Štefánik prichádzal na Sibír, Masaryk sa už pripravoval na cestu do Európy, na ktorú sa vydal 20. novembra 1918. V piatok 20. decembra 1918 prekročil hranice ČSR a 21. decembra 1918 prišiel do Prahy ako prezident osloboditeľ, ktorého príchod ohlásilo tridsaťtri delových výstrelov. Masaryk s Ústavou nebol spokojný, dávala mu málo právomocí. Vynútil si jej novelizáciu už 23. mája 1919, čím sa rozšírili jeho právomoci o schvaľovanie návrhov vlády a parlamentu, o účasť na zasadani vlády, o vystupovanie v parlamente, o právo menovať predsedu vlády a vládu (podľa predošlého znenia ju mal voliť parlament), odvolávať ministrov, parlament však nemohol zosadiť prezidenta. Prezident sa stal aj najvyšším veliteľom československej armády. Masaryk presadil zníženie veku kandidáta na prezidenta zo 40 na 35 rokov, lebo Beneš ešte nemal 40. Masaryka nebolo možné kritizovať, nepovoľoval to zákon na ochranu republiky z roku 1923 (č. 50/1923 Sb., §11§ 11: „Urážka prezidenta republiky.“

1. Kdo pred dvoma alebo viace ľidmi prezidentu republiky alebo jeho námestku na cti ublíži vyhrůzkou zlého nakladání nebo jiným hrubě zneuctvujícím projevem nebo ho uvede ve veřejný posměch, kdo pronese o něm obvinění, věda, že tím vážně ohrozí jeho čest, trestá se za přestupek vězením od osmi dnů do šesti měsíců.

2. Dopustí-li se vinník činu veřejně nebo tváří in tvář prezidentu republiky (jeho náměstku) neb opětovně před dvěma nebo více lidmi při různých příležitostech nebo ho tělesně ztýrá, trestá se za přečin vězením od jednoho měsíce do jednoho roku.

3. Důkaz pravdy i přesvědčení o pravdě je vyloučen.“

Japonská loď na palube so Štefánikom a jeho sprievodom zakotvila vo vladivostockom prístave pred polnocou z 15. na 16. novembra 1918. Už cestou na Sibír sa Štefánik dozvedel, že celková situácia légii na Sibíri je vojensky, politicky i morálne veľmi neprehľadná a zložitá. Čs. légie sa zaplietli do ruskej občianskej vojny a úlohy, ktoré sa na ne kladli, presahovali ich možnosti. Neprihádzali ani sľubení dohodoví vojaci, ktorí mali vyčerpaným čs. jednotkám pomôcť. V čs. légiiach v Rusku sa začal šíriť pocit sklamaní, dezilúzie a obavy, že sú na Sibíri ponechaní napospas osudu. Štefánik uznal, že čs. zbor už nie je schopný plniť žiadne nové bojové úlohy. Po niekoľkých poradách so spojeneckými vojenskými činiteľmi dospel k rozhodnutiu, že čs. pluky odovzdajú protibolševický front ruskej sibírskej armáde, siahnu sa z frontu a sústredia sa na ochranu sibírskej železnice. Po vydaní rozkazu generál Štefánik odovzdal vojenské velenie generálovi Janinovi, politické záležitosti boli zverené Bohdanovi Pavlu, ktorý ho odprevádzal z Omska až do Novo-Nikolajevska (Novosibirsk). Odtiaľ cez Irkutsk šiel Štefánik aj so svojim sprievodom do Čity, kde ešte 22. januára januára vydal mobilizačný dekrét pre všetkých Čechov a Slovákov nachádzajúcich sa na území Sibírie, Číny a Japonska. Z Čity pokračoval v ceste do Chabínu a odtiaľ do Čan-Čun. Tu prestúpil na ďalší vlak a odcestoval do Šanghaja, kde nastúpil na francúzsku loď Parthos, ktorá vyplávala 1. februára 1919. Po niekoľkotýždňovej plavbe zo Šanghaja cez Indický oceán, Suez a Stedozemné more Parthos pristála v prístave Marseille. Do Paríža prišiel Štefánik 15. marca, kde vynaložil maximálne úsilie, aby vylíčil presun čs. légii z Ruska do vlasti.

Po príchode do Paríža sa Štefánik dozvedel o sporoch, ktoré vládli medzi Parížom a Rímom. Obidve mocnosti si chceli zabezpečiť mocensko-politický a hospodársky vplyv na Česko-Slovensko. V novembri 1918 sa začali Beneš a Kramář pripravovať na príchod francúzskej vojenskej misie, ktorá mala byť organizátorom armády nového československého štátu. 18. decembra 1918 prišla do Prahy ale talianska vojenská misia na čele s generálom Piccionem, veliteľom česko-slovenského armádneho zboru v Taliansku, ktorý predpokladal, že jemu a dôstojníkom jeho štábu bude zverená úloha organizovať československú armádu. Už 25. decembra ho Masaryk poveril vojenskou správou Slovenska, zabezpečením vnútorného poriadku a vojenským zabezpečením demarkačnej línie medzi Maďarskom a Slovenskom. 13. februára 1919 prišla do Prahy ale aj francúzska vojenská misia na čele s generálom Pellém. Pellé sa ihneď ujal funkcie náčelníka generálneho štábu československej armády. Do kompetencie francúzskej vojenskej misie spadalo aj Slovensko a Podkarpatská Rus, ktorá sa 1919 stala súčasťou Československa. Keďže Piccione a jeho štáb považovali Slovensko za svoju doménu, odmietali sa podriaďovať príkazom francúzskej vojenskej misie. Spor medzi Talianmi a Francúzmi naberal na intenzite a preto sa 28. marca 1919 Masaryk obrátil na Štefánika, aby ho vyriešil. Začiatkom apríla oznámil Štefánik do Prahy, že uzavrel dohodu, s ktorou súhlasila tak francúzska, ako aj talianska strana. Do 24. mája 1919 mal ostať veliteľom vojsk na východ od rieky Moravy generál Piccione. Po tomto dátume mala talianska misia odísť, keďže už splnila svoju úlohu. K 1. júnu 1919 odišli talianski velitelia a velenie čs. armády, zloženej prevažne z legionárov vycvičených a vyzbrojených v Taliansku, prevzali Francúzi. Čs. vojenská spravodajská služba ostala až do roku 1926 vo francúzskych rukách.

(Pokračovanie v budúcom čísle)